

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ AFET YÖNETİMİNDEKİ İKAMETLERİNİ SORGULAMAK: BALIKESİR İLİ ÖRNEĞİ*

Öğuzhan ÖZKAN** Alper UZUN***

ÖZET

Bu çalışmada, afet temalı sivil toplum kuruluşlarının (STK) afet yönetimindeki rollerini nasıl değerlendirdikleri, Balıkesir ili örneğinde ele alınmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde geçerli olan afet yönetimi anlayışı ile STK'ların afet yönetimindeki konumları Balıkesir ile ve Türkiye geneliyle kıyaslanarak değerlendirilmektedir. Böylece Balıkesir'de afet yönetiminin işleyiş açısından sağlıklı olup olmadığının saptanması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında afet alanında faaliyet gösteren STK'ların bulunması ve dolayısıyla en verimli görüşmelerin bu grupla gerçekleştirileceği ön kabulüyle araştırmada amaçlı örneklem tercih edilmiş ve Balıkesir ilindeki 19 STK'ya bağlı temsilciler ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Buna göre, Balıkesir'deki STK'ların afet yönetimindeki rolleri için katılımcılar tarafından en sık yapılan iki vurgu, halka afet farkındalığının artırılması ve afetlerden sonra oluşan toplumsal yaraların sarılmasıdır. Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde ABD ve Japonya gibi afet yönetiminde öncü ülkelere kıyasla Türkiye'deki ve Balıkesir'deki STK'ların afet yönetimindeki rollerinin problemlili olduğu anlaşıp, bu problemlerin dış faktörler kadar kendi bünyelerindeki kusurlardan da kaynaklandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: afet, afet yönetimi, Balıkesir, devlet-STK ilişkileri, STK'lar

Questioning Non-Governmental Organizations' Residences in Disaster Management: The Case of Balıkesir Province

ABSTRACT

In this study, how disaster-themed non-governmental organizations (NGOs) evaluate their role in disaster management is discussed in the example of Balıkesir province. In addition, the disaster management approach valid in some countries and the positions of NGOs in disaster management are evaluated by comparing them with Balıkesir and Türkiye. Thus, the aim is to determine whether the disaster management system in Balıkesir is functioning effectively or not. Purposive sampling was preferred in the study with the assumption that finding NGOs operating in the disaster field would provide the most efficient interviews. Accordingly, semi-structured interviews were conducted with representatives of 19 NGOs in Balıkesir. Interviews were analyzed through the MAXQDA program. Accordingly, the two most common emphases for the disaster management roles of NGOs in Balıkesir, according to the participants, are raising awareness among the public about disasters and healing the social wounds that arise after disasters. When the opinions of the participants are evaluated, it can be understood that the roles of NGOs in disaster management in Türkiye and Balıkesir are problematic compared to leading countries in disaster management such as the United States and Japan, and these problems arise not only from external factors but also from defects within their own structures.

Key Words: Disaster, disaster management, Balıkesir, state-NGOs relationships, NGOs

* Bu makale, birinci yazarın 2023 yılında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalında tamamladığı *Afet Yöneti(şi)minde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Balıkesir İli Örneği* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Balıkesir / TÜRKİYE, oguzhanozkan23@gmail.com

*** Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Balıkesir / TÜRKİYE, auzun@balikesir.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf / Cite as: Özkan, O. & Uzun, A. (2024). Sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki ikametlerini sorgulamak: Balıkesir ili örneği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(46), 267-312. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1326498>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 12 Temmuz / July 2023

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 21 Eylül / September 2023

Giriş

Afet, az sayıdaki insan topluluklarından toplumlara, ülkelere, kıtalara ve hatta bütün dünyaya varıncaya kadar geniş kapsamlı etkiler yaratabilen bir olgudur. Beşerî veya doğal süreçlere dayalı olarak ortaya çıkan afetlerin etkileri; ölümler, yaralanmalar ve mal kayıpları şeklinde meydana gelebildiği gibi insanların ruh sağlıkları, toplumsal ve ekonomik sistemler, mekânsal örgütlenmeler ve uluslararası ilişkilerde de değişimlere sebebiyet verecek şekilde doğrudan veya dolaylı olabilmektedir. Kısa, orta ve uzun vadede toplumları derinden sarsabilen afetlerin neticesinde toplum düzeninde çeşitli sorunlar ortaya çıkmakta olup günlük hayatta sapmalar ve anormal bir toplum yapısı belirginleşmektedir (Ergünay, 2009).

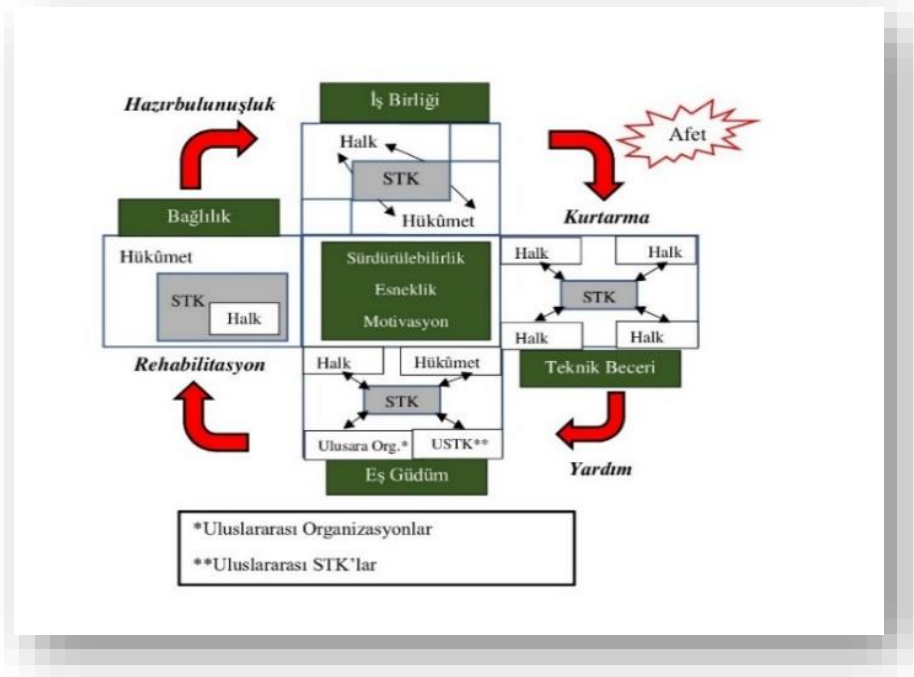
Etkileri açısından mekânsal ölçeği küresel düzeye kadar varabilme potansiyeli taşımaları nedeniyle afetler, dünya üzerindeki bütün canlılar için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Fakat bu durumun önüne geçilmesinin ya da etkisinin azaltılmasının imkân dâhilinde olduğu belirtilebilir. Örneğin; sel, deprem, heyelan, kasırga, volkanik patlama gibi doğal süreçlerin bütünüyle engellenmesi mümkün olmamakla birlikte, gerekli önlemler alındığı, uygun politikalar ve stratejiler benimsendiği ve kapsamlı iş birliğine elverişli bir anlayış mevcut olduğu takdirde, bahsedilen doğal süreçlerin afete dönüşmemesinin sağlanması ya da afet etkisinin en aza indirgenmesi mümkündür. Afet riskinin azaltılması için alternatif bir model arz eden afet yönetişiminin, tam olarak bu noktada önem kazandığından söz edilebilir (Ammann vd., 2006). Afet yönetişimi kapsamında, devletin yanı sıra afetlerden etkilenen bireyler, aileler, akademisyenler, emniyet mensupları, öğretmenler, doktorlar, özel sektör temsilciler ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) gibi diğer tüm toplumsal paydaşların da afet riskinin azaltılmasına yönelik benimsenen strateji, plan, proje, uygulama ve politikalarda etkin olup katkı sağlamaları temel koşuldur (Sandoval & Voss, 2016: 108; Tierney, 2012: 344). Ayrıca toplumsal paydaşların katkıları; afet müdahalesi, kurtarma, yeniden inşa, azaltım ve afet hazır bulunuşluğunda, bir başka deyişle afet döngüsünün tümünde gerçekleşmelidir (Gall vd., 2014). Bu nedendir ki toplumsal paydaşlar, afet olmadan önce, afet olduğu zaman ve afet olduktan sonra ortaya çıkabilecek problemlere karşı üretilecek çözümlerde büyük rol oynamaktadır (Tierney, 2012: 344).

Afet yönetişimi, Alexander'ın (2005) ortaya koyduğu afet yönetimi anlayışlarıyla da doğrudan ilgilidir. Araştırmacı, afet yönetimi yaklaşımlarını iki grupta ele almıştır. Bunlar; yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya afet yönetimidir. Yukarıdan aşağıya afet yönetiminde daha çok devlet ön plana çıkmakta, aşağıdan yukarıya afet yönetiminde ise toplumun tüm paydaşlarının en az devlet kademesi kadar afet yönetimi sürecinde söz hakkı bulunmaktadır. Böylece afet yönetimi, afet yönetişimine dönüşmektedir. Alexander, yukarıdan aşağıya afet yönetiminin temsili demokrasiyi, aşağıdan yukarıya afet yönetiminin ise katılımcı demokrasiyi yansıttığını ve afet yönetiminin verimli bir biçimde organize edilmesinin yalnızca aşağıdan yukarıya yaklaşım tercih edilerek sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Bunun nedeni ise söz konusu yaklaşımda yerel organizasyonlarla toplulukların afet yönetimi sürecine daha fazla katkı sunabilmeleri ve daha aktif olabilmeleridir. Araştırmacıya göre toplumsal paydaşları içermesinin yanı sıra yerel katılımcıların da söz sahibi olduğu bir afet yönetimi, afet riski ve acil durumlara karşı güçlü kalabilmeyi mümkün kılmaktadır (Alexander, 2005).

Afet yönetiminde vazgeçilmez unsurlardan biri olan STK'ların rollerinin, afet yönetimi aşamalarına bağlı olarak farklı farklı biçimlendiğini vurgulayan Shaw (2003: 12-13), iddiasını kuramsal bir modelle desteklemiştir (Şekil 1). Modelde, mahalle sakinlerinin ve daha büyük ölçekte ise toplumun, afetin hemen akabinde afetzedelere en erken yardım sağlayan aktörler olmaları hasebiyle insanların rollerinin çok büyük önem taşıdığı savunulmaktadır. Bu sebeple, kurtarma organizasyonlarında yerel halkla yapılan iş birliğinin, teknik beceri kadar önemli olduğu ifade edilebilir. Yardım aşamasında hükûmete ek olarak halk, çeşitli uluslararası

organizasyonlar ve uluslararası STK'lar gibi farklı odakların koordineli biçimde çalışmaları verimliliği arttırmaktadır. Yardım faaliyetlerinin koordinasyonu etkin olursa afetzedelere ulaşmak da kolaylaşmaktadır. Rehabilitasyon ve yeniden yapılanma aşamasında ise bağlılık ve adanmışlık mecburiyeti vardır. Bu aşamada STK'lar, toplumsal öncelikleri ve ihtiyaçları hükûmete iletmekte olup böylelikle halk ve hükûmet arasında bir köprü oluşturmaktadır (Shaw, 2003: 13). İlgili alan yazında Shaw'un bu görüşü desteklenmekte ve STK'ların dezavantajlı gruplarla (*engelliler, yaşlılar, yoksullar, etnik azınlıklar vb.*) olan bağlantılarının varlığı dolayısıyla, toplumun pek çok kademesi de afet yönetimine dair karar alma süreçlerine dâhil edilebilmektedir (Benson vd., 2001; Çakı, 2020; Lassa, 2018; Maskrey, 1989).

Şekil 1: STK'ların Afet Yönetimindeki Rollerine Yönelik Shaw'un (2003) Savunduğu Model

Afet yönetiminin kritik parçaları arasında olan STK'lar, afet riski karşısında üretilen çözümlerde de fazlasıyla katkı sağlamaktadır. Bu manada STK'ların afet yönetimi sisteminde kendilerini nasıl konumlandıkları belirlenmesi, bu katkıların anlaşılması bakımından yararlı olacaktır (Bankoff & Hillhorst, 2009). Nitekim bu çalışmada, afet temalı STK'ların afet yönetimindeki rollerini nasıl değerlendirdikleri, afetlere karşı hassas bir yer olan Balıkesir ili örneğinde ele alınmaktadır. Ayrıca bazı ülkelerde geçerli olan afet yönetimi anlayışı ile STK'ların afet yönetimindeki konumları Türkiye ve Balıkesir kıyaslaması yapılarak değerlendirilmektedir. Böylece Balıkesir'de afet yönetiminin işleyiş açısından sağlıklı olup olmadığının saptanması amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak araştırmada aşağıdaki sorular cevaplanmaya çalışılmaktadır:

- Balıkesir'deki afet yönetiminin parçaları olan STK'ların profilleri ve arka planları hakkında hangi değerlendirmeler yapılabilir?
- İlgili STK'ların afet yönetimindeki pozisyonlarına ve rollerine dair düşünceleri nasıldır?
- Başarılı sayılabilecek afet yönetimi organizasyonlarına sahip bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında Balıkesir afet yönetiminde STK'ların konum ve rollerine ilişkin hangi değerlendirmeler yapılabilir?

Sivil Toplum

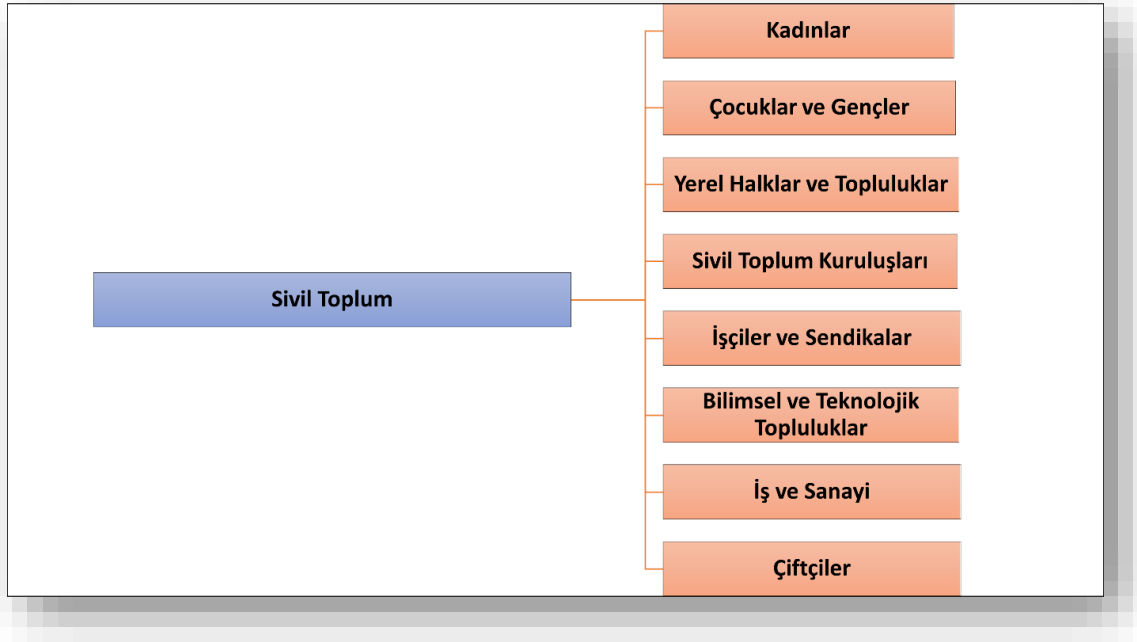
Literatürde sivil topluma dair pek çok tanımlama yapılmıştır. Bununla beraber, ön plana çıkan ve uluslararası anlamda kabul edilen bazı tanımların açıklanması, kavramın içeriğinin tam olarak yansıtılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Chazan (1992: 281), sivil toplumu klasik toplum kavramıyla bir tutan anlayışın var olduğunu öne sürerek, sivil toplumun bu anlayışın dışındaki gerçek anlamının “toplumun devletten ayrı konumda yer alan, devletle etkileşimde bulunan ve aynı zamanda devleti etkileyen kesimi” olduğunu vurgulamıştır. Buna karşın Brand (2001: 963), sivil toplumun modern tanımının “kendini üreten ve aynı zamanda kendini destekleyen, özerk, yasalara bağlı, gönüllü ve örgütlü bir toplumsal yaşam sahası” olduğunu altını çizmiştir. Yazar ayrıca, kamusal alanda kolektif olarak hareket eden vatandaşların kendi ideallerini, menfaatlerini, isteklerini ifade edebilmek, fikir alışverişini yapmak, amaçlarına ulaşmak, devletten çeşitli isteklerde bulunmak ve hatta devleti sorumlu tutabilmek gibi konuları içermesi sebebiyle sivil toplumun salt “toplum” kavramından farklı olduğunu da savunmuştur. Kaldor (2003: 585) ise sivil toplumun, bireylerin hem kendi aralarında hem de siyasi ve ekonomik otoritelerle müzakere ve mücadele ettikleri, tartıştıkları ve anlaşma sağladıkları bir süreç olduğunu belirtmiştir. Araştırmacıya göre bireyler; gönüllülük esaslı dernekler, çeşitli toplumsal hareketler, yapılanmalar, partiler ve birlikler aracılığıyla kamusal açıdan eyleme geçmektedirler.

Sivil toplum kavramına ilişkin olarak yerli literatürde de birtakım önemli tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Arslan (2001: 9), çağdaş anlamda sivil toplumun gönüllülük esaslı örgütlenmeleri içeren, bireysel özgürlüklerin ve temel insan haklarının korunmasının asıl hedef olduğu, toplumun devlet politikalarını denetleyebildiği ve yönlendirebildiği, vatandaşlık bilincinin ön plana çıktığı bir uygarlık seviyesi anlamına geldiğini savunmaktadır. Yıldırım (2003: 228) ise sivil toplumun bir bakıma çağın gelişmiş ve demokrasiyi içselleştirmiş toplumlarının ortak çatısı olduğunu vurgulamıştır. Ona göre sivil toplum bu özelliği itibarıyla, herhangi bir üst kimliğe ve gerçekliğe ihtiyaç duymaksızın, kendi gelişimini belirleyebilip aynı zamanda anlamlandırabilme potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca sivil toplum, kesintisiz bir gelişime olanak sağlayan ve özerk bir yapı içeren örgütlenmelerin tümünü kapsamaktadır (Yıldırım, 2003: 228).

Sivil Toplumun Bir Parçası Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

STK'lar sivil toplumun en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Nitekim ilgili literatürde buna yönelik bazı görüşlerden söz edilebilir. Bunların arasında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yapılan gruplandırma ön plana çıkmaktadır. 1992 Rio Dünya Zirvesi'nde sürdürülebilir kalkınma planı olan “Agenda 21 (Gündem 21)” görüşülüp kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, Agenda 21'in uygulamaya konması için BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (The United Nations Commission on Sustainable Development-CSD) kurulmuş ve söz konusu komisyon, sivil toplumu şekil 2'de gösterilen sekiz alt gruba ayırmıştır (Gemmill & Bamidele-Izu, 2002: 79).

Şekil 2: BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'na Göre Sivil Toplumun Alt Grupları (Gemmill & Bamidele-Izu, 2002)

Kaldor (2003: 11-12), dört ideal sivil toplum türünden biri olarak STK'ları ele almaktadır. Diğer ideal türler ise sosyal hareketler, sosyal organizasyonlar, ulusalcı ve dinî gruplardır. Araştırmacı, bu dört türün birbirleriyle örtüşüklerini vurgulamaktadır. Fakat hesap verebilirlik biçimleri hakkında akıl yürütmek için bu türlerin yararlı olduğunu savunmuştur (Kaldor, 2003: 11-12).

Kaldor'a (2003: 14-16) göre STK'lar, belirli amaçlara ve rollere sahip olan sosyal birimlerdir. Devlet gibi zorunlu anlamda varlığını sürdüren yapıların veya bazı geleneksel, kültürel ve dinî kuruluşların aksine gönüllü olup kâr amacı gütmeyizler. En önemli görevleri ise insani yardım ve kalkınmaya katkı sağlamaktır. STK'ların yaptığı faaliyetlerden biri olan hizmet sunumunda; temel sağlık hizmetleri, eğitimin yaygınlaştırılması, barınma, hukuk hizmetleri, acil durumlarda yardım sağlama ve diğer hizmet sağlayıcı odaklara eğitim ile mikro kredi temin etme gibi konular bulunmaktadır. Hak savunuculuğu ise lobicilik, kamu seferberliği, insan hakları için uluslararası anlaşmalarla uyumun takip edilmesi ve uyuşmazlıkların çözülmesi, kamu borçlarının (vergi, kredi vb.) yeniden yapılandırılması, canlıların korunması gibi faaliyetleri içermektedir (Kaldor, 2003: 14-16).

STK'ların Afet Yönetimindeki Konumları

STK'ların insani yardım faaliyetleri farklı alanlarda gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetlerin en yaygınları arasında insan hakları sorunları, sağlık, yoksulluğun azaltılması, çevre ve eğitim faaliyetleri bulunmaktadır (Shaw, 2003). Afet yönetiminde STK'ların önemini anlaması ise son 20-30 yıllık süreçte olmuştur. Bu anlamda *BM Uluslararası Doğal Afetleri Azaltma On Yılı (International Decade for Natural Disaster Reduction - IDNDR: 1990-1999)* toplantıları, STK'ların afetlerle ilgili faaliyetlerine verilen destek açısından önemlidir. 1994 yılında Japonya'nın Yokohama kentindeki IDNDR ara dönem toplantısında, farklı kıtalardan ve ülkelerden STK'lar bir araya gelerek bağlantılarını kuvvetlendirip, 21. yüzyıla giden süreçte afet yönetimi açısından daha etkin bir sistem oluşturmak amacıyla *Afet Azaltımı için STK'lar*

Küresel Forumu'nu (The Global Forum of NGOs for Disaster Reduction - GFNDR) oluşturmuşlardır (GFNDR, 1994).

İlgili literatür, STK'ların özellikle etnik azınlıklar, yoksullar, farklı cinsel yönelime sahip olanlar, engelliler, yaşlılar ve çocuklar gibi dezavantajlı gruplar ile bağlantılarının bulunması dolayısıyla, karar alma süreçlerine farklı bakış açılarının dâhil edilebilmesinin sağlanabildiğini savunmaktadır (Benson vd., 2001; Çakı, 2020; Lassa, 2018; Maskrey, 1989). Bu nedenle, afet yönetimi sürecinde toplumun tüm kademelerinin istek ve ihtiyaçlarının iletilebilmesi için STK'ların aracı bir rol üstlendiği savunulabilir.

STK'ların bir başka önemli yönü de çağdaş bilimi yerel bilgilerle kaynaştırabilme becerileridir (Çakı, 2020). STK'lar hem birçok ülkeden çeşitli dillerdeki bilimsel bilgileri yerel topluluklara taşır, hem de önceki deneyimlerle edinilen yerel bilgileri çağdaş bilimle kaynaştırırlar (Lassa, 2018: 13; Osa, 2013: 71). Böylece STK'lar, afet etkisini azaltmak için farklı birleşimler ve verimli çözümler üretebilmektedirler.

STK'lar ulusal hükümetlerin, afet tehlikesinin azaltılmasına ilişkin yükünü hafifletme anlamında da önemli bir rol üstlenmektedir. Afet yönetimiyle ilgili literatürde, hükümetlerin diğer paydaşları (özellikle STK'ları) afet tehlikesine karşı önlemler alınması sürecine dâhil etmedikleri takdirde ortaya konulan çözümlerin sürdürülebilir olamayacağı, dolayısıyla STK'ların toplum esaslı ve yerel bilgiyi esas alan stratejilerinin dikkate alınması gerektiğine dair örneklerle rastlanmaktadır (Benson vd., 2001; IDNDR, 1994; OECD-DAC, 1994).

Bazı Gelişmiş Ülkelerde STK'ların Afet Yönetimindeki Konumu

Japonya'daki STK'ların Afet Yönetimindeki Konumu

Tarihsel süreçte ülkelerin afet yönetimi sistemleri ve STK'ların konumları farklı olagelmıştır. Bununla birlikte, birtakım ortak özelliklerin varlığından da bahsedilebilir. Bu ortak özelliklerden belki de en önemlisi, bazı büyük çaplı afetlerin dönüm noktası niteliğinde olması ve afet yönetimi anlayışlarında köklü değişikliklere sebebiyet vermesidir. Afet yönetimi gelişiminde güncel anlamda öncü ülkelerde de bu durumun geçerli olduğu görülmektedir. Japonya, söz konusu ülkelerden biridir. 17 Ocak 1995'te Japonya'nın Kobe şehrinde yaşanan 7,2'lik deprem, ülkede hükümet ve sivil toplumun ilişkisi açısından bir dönüm noktasını oluşturmuştur (Özdem & Jacoby, 2006: 29). Bu depreme kadarki süreçte Japonya'da bulunan STK'ların devlet gölgesinde olduğuna dair yaygın kanıya rağmen küreselleşmenin artması ve ekonomik durgunluk baskısı neticesinde bu yapı zayıflamış olup devletin münhasırlığında azalmalar görülmüştür (Hirata, 2002: 4; Salamon vd., 1999: 249). STK'ların öneminin farkına varan Japon hükümeti, afet yönetimi sisteminde yer alan STK'ların faaliyetlerini yürütebilmeleri için uygun bir zemin oluşturmaya çalışmış ve bu kapsamda 1997 yılında *Afet Önlemleri Temel Yasası*'nı uygulamaya koymuştur (Japan's National Land Agency, 1997). Ayrıca *Ulusal Sosyal Refah Yasası* kapsamında, bir afet ortaya çıktığı zaman tüm vilayetlerde faaliyet gösteren STK'lardan müteşekkil *Japonya Ulusal Sosyal Refah Konseyleri*'nin afet bölgesinde bulunması zorunlu hâle gelmiştir (Dollery vd., 2020: 966). Genellikle sosyal refah için çalışan bu STK'lar, afetlerin yaşandığı dönemlerde bir karargâha dönüşmekte ve yerel yönetimlerle sivil toplum arasında bir köprü olmaktadır.

Kobe Depremi sonrasında yaşanan personel sıkıntısının bir neticesi olarak belediye çalışanlarının önemli bir kısmı görevlerine devam edememiş ve bu durum yerel yetkilileri gönüllü iş gücü istihdam etmeye zorlamıştır. Kobe şehrinin hemen hemen her mahallesine kurulan Gönüllüler Merkezi, Takarazuka şehrindeki Gönüllüler Merkezi ve Ashiya'daki Gönüllüler Komitesi, bu zorunluluğa bağlı olarak ortaya çıkıp aynı zamanda gönüllüler tarafından koordine edilmiştir. Bu topluluk etkinliği ve performansı, 1998 yılında çıkarılan *Kobe Vatandaşlarının Güvenliğini Teşvik Eden Yönetmelik*'in düzenlenmesinde büyük pay

sahibi olmuştur. Yönetmelikte, daha güvenli bir çevrenin oluşturulması için sivil organizasyonlardan ve özel sektörden geniş katılımın sağlanması, belediyelerin ademi merkezileştirilmesi, bilgilendirme ile eğitim girişimleri sayesinde Kobe afetinden edinilen derslerin gelecek nesillere aktarılması gibi hususların hedeflendiği görülmektedir. Bu hedeflerin pek çoğu, depremden sonra kurulan STK'lar tarafından desteklenmiş hatta daha da geliştirilmiştir. Örneğin 1997 yılının ocak ayında kurulan *Hyogo Phoenix Acil Yardım Birlikleri*, bahsedilen yönetmeliğin iyileştirilmesi için devlete lobi yapılmasında fazlasıyla etkili olmuştur. Ayrıca sivil toplumun giderek güçlenen yapısıyla birlikte, özellikle bir dönem Japon toplumunda marjinalleştirilen bazı STK aktivistlerinin siyaset sahnesindeki etkinliklerinin de arttığı anlaşılmaktadır (Özerdem & Jacoby, 2006: 44-48).

Japonya'da bulunan STK'lar, afet yönetiminin özellikle müdahale ve iyileşme aşamalarında, dezavantajlı topluluklara yönelik faaliyetleriyle ön plana çıkmaktadır. İnsan haklarını savunan STK'lar büyük çaplı afetlerde hükûmet yeterlilik sağlayamadığı zaman, sosyal refahı teşvik görevlerini müdahale ve iyileştirmeye yönlendirerek, dezavantajlı insanlara sosyal yardım ve rehabilitasyon sağlamaktadırlar (Park & Yoon, 2022: 11).

Japonya'da modern anlamdaki gönüllü kuruluşlar haricinde gayriresmî gönüllülerin varlığından söz etmek mümkündür. Gayriresmî gönüllüler yaklaşık 200 yıldır depremler, seller, tayfunlar, yangınlar ve diğer pek çok afetin yönetiminde kendi rollerini oynamışlardır (Grandi vd., 2018: 14-15). Gayriresmî gönüllüler, afetzedelere resmî kurumlar aracılığıyla değil doğrudan yardım etmektedirler. Gayriresmî gönüllülerin afet bölgelerindeki faaliyetleri son derece belirgin olup aynı zamanda bu gruplar, Japonya'nın gönüllülük altyapısında yerleşmenin bir örneğini oluşturmaktadırlar (Jung & Ha, 2021: 4).

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) STK'ların Afet Yönetimindeki Konumu

ABD'de yer alan STK'ların afet yönetimindeki konumlarını belirleyen en önemli unsurlardan biri terör saldırılarıdır. 1990'larda ve 2000'lerin başlarında ABD'ye yönelik bazı terör saldırıları, ülkede terör riskine karşı bir farkındalığın oluşmasını sağlamıştır. 26 Şubat 1993 tarihinde Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen ilk saldırı, 7 Ağustos 1998 tarihinde Tanzanya ve Kenya'daki ABD büyükelçiliklerinin bombalanması ile 12 Ekim 2000'de Yemen'de USS Cole isimli ABD savaş gemisine El Kaide'nin düzenlediği saldırı, hükûmetin terör riskini yeniden gözden geçirmesi açısından uyarı niteliğindeki gelişmelerdir. Saldırıları öncelikle ülkenin denizaşırı varlıklarına yönelik olmakla birlikte, terör tehdidinin azaltılması ve ülke içinde yaşanabilecek herhangi bir saldırı hâlinde verilecek yanıtın koordine edilmesi için birtakım düzenlemeler yapılması, federal kurumlarca terör riskinin kabulü açısından önemlidir (Comfort, 2005: 339-340).

ABD'de olası terör saldırılarına karşı “sonuç yönetimi” şeklinde adlandırılan bir tepki biçimi uygulanmıştır. *Federal Acil Durum Ajansı (Federal Emergency Management Agency-FEMA)*, öncelikle hayat kurtarma operasyonlarına, ikinci olarak ise terör mağdurlarına yardım ve terörden zarar görenlerin kurtarılmasına yoğunlaşarak, sonuç yönetiminden sorumlu birimi teşkil etmektedir. Federal Müdahale Planı kapsamında, FEMA'nın yanı sıra sekiz federal kurum da (*Ulaştırma Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Sağlık ve İnsan Hizmetleri Departmanı, Çevre Koruma Ajansı, Konut ve Kentsel Gelişim Departmanı, Genel Muhasebe Ofisi ve Ulusal İletişim Servisi*) afet faaliyetlerinde liderlik yapmaları için tayin edilmiştir (Comfort, 2002; FEMA, 2000). FEMA, bilgi ve sonuç yönetimine ek olarak, kentsel arama-kurtarma faaliyetlerinden de sorumludur. Bununla birlikte, afetzedelerin her türlü ihtiyaçlarının giderilmesi ve bakımları için belirlenen lider kuruluş ise bir STK olan Amerikan Kızıl Haçı'dır (American Red Cross) (Comfort, 2005: 340).

11 Eylül 2001’de *İkiz Kuleler (New York’ta Yer Alan Dünya Ticaret Merkezi Binaları) ve Pentagon’a (Washington’da Bulunan ABD Savunma Bakanlığı Genel Merkezi)* yönelik düzenlenen terör saldırıları ve 2005’te yaşanan Katrina Kasırgası, Kobe Depremi’nin Japon afet yönetimi sisteminde bir dönüm noktası olmasıyla aynı etkiyi ortaya çıkarmıştır. ABD hükûmetinin terör tehdidine dair politikalarının yetersiz ve etkisiz olduğu algısının yaygınlaştığı bu eleştirel ortam, yeni politikalara, düzenlemelere ve stratejilere geçişi kolaylaştırmıştır. Özellikle Katrina Kasırgası sonrasında sivil toplumun güçlenmesi, *Ulusal Afette Aktif Gönüllü Kuruluşlar’ın (National Voluntary Organizations Active in Disaster-NVOAD)* afet yönetimindeki katılımının artması ve daha etkin olması sonucunu doğurmuştur (Haddow vd., 2017: 318). Böylelikle sivil toplumun yerel kapsamda daha etkin ve verimli olması amacıyla STK’ların bir koalisyonu olan *Afette Aktif Gönüllü Kuruluşlar’a (Voluntary Organizations Active in Disaster-VOAD)* fazlasıyla yönelim gerçekleşmiştir. Bu dönemden itibaren ABD afet yönetimine sivil toplum katkısı giderek gelişmiş ve ABD güncel açıdan bu alanda lider ülke pozisyonuna gelmiştir (Jung & Ha, 2021: 1-7).

ABD’de doğrudan STK’lara bağlı olmasa da sivil toplum kaynaklı birtakım olumsuzluklardan bahsedilebilir. Herhangi bir STK’ya dâhil olmayan bağımsız gönüllüler, bazı durumlarda afetzede topluluklara mutlak ihtiyaçları olmayan mal veya hizmet sağlamaya çalışarak afet yönetimine olumsuz etki edebilmektedirler (Emergency Management Institute, 2013). Bununla birlikte, geniş perspektiften bakıldığı zaman gönüllüler barınak (evcil hayvanlara da dâhil), temizlik, ulaşım, rehabilitasyon veya gıda, kıyafet, toplu bakım sağlama gibi konularda afetzedelere önemli desteklerde bulunmaktadır (Jung & Ha, 2021: 6).

Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerde STK’ların Afet Yönetimindeki Konumu

Bangladeş’te STK’ların Afet Yönetimindeki Konumu

Bangladeş’in 1971 yılında bağımsız olmasıyla afetlerle mücadeleleri de dönüşüme uğramıştır. Ülkede modern afet yönetimi anlayışı, teorik ve uygulama anlamında bu dönemden sonra başlamıştır. Bu süreçte devlet, merkezî figür olarak ortaya çıkarken, Bangladeş’teki kalkınma ortakları ve STK’lar afet yönetiminde önemli bir role bürünmüşlerdir. Ayrıca önceki dönemlerde yardım ve rehabilitasyon faaliyetlerinin merkeze alındığı afet yönetimi, bağımsızlıktan sonra afetlerin tahmini ile hazırlıktan, uzun vadeli yardım, yeniden yapılanma, geleceğe dönük afet risk yönetimine kadar geniş bir yelpazeyi içeren kapsamlı ve karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. 1988 yılındaki sel ve 1991’deki kasırgaya verilen yetersiz tepki sonucu yaşanan afetler, ülkedeki afet yönetiminin dönüşümünde etkili olan diğer faktörleri oluşturmaktadır (Abdus Sabur, 2012: 30).

Ülkede 1990’ların başındaki afet yönetiminin değişiminin etkili ve verimli olduğu ifade edilebilir. Bu dönemde uzman bir afet yönetimi organına gereksinim duyulmuş ve 1993’te *Afet Yönetim Bürosu (Disaster Management Bureau-DMB)* kurulmuştur. DMB çatısı altında ise Bangladeş afet yönetimi politikalarının oluşturulması ve koordinasyonu görevini yapan üç kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar *Ulusal Afet Yönetim Konseyi (National Disaster Management Council-NDMC)*, *Bakanlıklar Arası Afet Yönetimi Koordinasyon Komitesi (Inter-Ministerial Disaster Management Coordination Committee-IMDMCC)* ve *Ulusal Afet Yönetimi Danışma Komitesi*’dir (*National Disaster Management Advisory Committee-NDMAC*) (Abdus Sabur, 2012: 41).

DMB çatısı altında faaliyetlerini sürdüren üç kurum içerisinde NDMAC, sivil toplumun çeşitli paydaşlarını barındırması nedeniyle önemlidir. Başbakan’ın aday gösterdiği ve afet yönetimi alanında önde gelen bir kişinin yönettiği organ olan NDMAC, farklı paydaşlardan temsilciler içermektedir. Afete eğilimli bölgeleri temsil eden parlamenterler, bürokratlar, STK’lar, üniversiteler, bağış kuruluşları, iş insanları, bankacılar ve askerî personellere ek olarak

İktidar içinden ve dışından birçok profesyonel, NDMAC için çalışmaktadır. Görüldüğü üzere NDMAC, hükûmete dâhil olmayan pek çok üyeyi bünyesinde barındırmakta; hatta NDMC ve IMDMCC'nin aksine hükûmet dışı bir temsilci tarafından yönetilmektedir. İlgili kurum, afet yönetiminin teknik ve sosyoekonomik yönlerine ilişkin olarak NDMC, *Gıda ve Afet Yönetimi Bakanlığı (The Ministry of Food and Disaster Management-MoFDM)* ve DMB'ye önerilerde bulunup afet yönetimine dair sorunlara çözüm üretmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda kurum; uzmanlarca eğitimler, çalıştaylar, araştırmalar ve tartışma forumları düzenlemek gibi sorumluluklar taşımaktadır. Ayrıca en önemlisi NDMAC, ulusal afet yönetimi açısından zirve danışma organıdır (Abdus Sabur, 2012: 41).

Bangladeş afet yönetiminin çeşitli alanlarında ulusal düzeyde faaliyet gösteren başka pek çok kurum bulunmaktadır. Bunlardan bazıları sivil toplumla doğrudan ilişkili olup özellikle *Afet Yönetimi Eğitimi ve Halkı Bilinçlendirme Görev Gücü (Disaster Management Training and Public Awareness Building Task Force-DMTPABTF)* ve *STK Afet Yönetimi Koordinasyon Komitesi (NGO Coordination Committee on Disaster Management-NGOCC)* bahsi geçen kurumlar arasından öne çıkmaktadır. DMTPABTF, DMB Genel Müdürü tarafından yönetilen bir kurumdur. İlgili kurum; hükûmet, STK'lar ve diğer bazı kuruluşların afetlere yönelik eğitim, afet farkındalığını artırma ile halkı bilinçlendirme faaliyetlerini koordine etme yetkisine sahiptir. Yine DMB Genel Müdürü'nün başkanlık yaptığı NGOCC, ülke çapındaki afet temalı STK'ların tüm etkinliklerini takip etmekte, incelemekte ve koordine etmektedir. Afet yönetiminin tüm aşamalarında vazife ve yetkileri bulunan bu kurumların ulusal afet yönetiminde öncü konuma sahip oldukları da ifade edilebilir (Abdus Sabur, 2012: 42).

Buckland (1998), Bangladeş'teki STK'ların geleneksel anlamda önemli bir role sahip olduklarını savunmaktadır. Öyle ki, Bangladeş afet yönetimine doğrudan ya da dolaylı biçimde dâhil olmayan neredeyse hiçbir STK bulunmamaktadır. Ayrıca ülkedeki kalkınma ortakları ve bünyelerindeki çeşitli kurumlar sadece kamu kurumları aracılığıyla değil, çok sayıda STK vasıtasıyla da afetzedelere yardımlar yapmaktadır (Buckland, 1998). Dolayısıyla ülkedeki STK'ların imkânlarının geniş ve potansiyellerinin fazla olduğu belirtilebilir.

Türkiye'de STK'ların Afet Yönetimindeki Konumu

1999 yılının 17 Ağustos gününde Gölcük merkezli ve 12 Kasım günü Düzce merkezli gerçekleşen iki büyük deprem, Türkiye'de birçok alanda olduğu gibi afet yönetimi açısından da dönüm noktalarıdır. Toplumsal temelli zihinsel değişim ve dönüşüm, bu dönüm noktalarının en önemli sonuçları olarak ön plana çıkmıştır. Söz konusu büyük depremlere kadar Türkiye'de mevcut olan afet yönetimi ve devlet ile sivil toplum ilişkilerine yönelik standart düşünce kalıpları değişerek; bilhassa siyasetçiler, bilim insanları ve gazeteciler bu ilişkilere dair bazı yeni söylemler oluşturmuştur (Çakı, 2020: 15-16). Akgüngör (2010), özellikle Türk aydınları bakımından bu zihinsel dönüşümü bir "*milat*" olarak nitelendirmiştir. Akgüngör'ün milat tanımlaması diğer pek çok yazar tarafından da kabul edilmiştir (Jalali, 2002; Odabaş, 2016; Özerdem & Jacoby, 2006; Yavaş, 2005). Bahsi geçen araştırmasında Akgüngör (2010: 9-14), depremlerde devletin fazlasıyla etkisiz ve başarısız olduğunu, böylelikle devlete yönelik "*her şeye muktedir*" ve "*baba*" imajlarının sarsıldığını ifade ederek, bu imaj sarsılmasının Arama Kurtarma Derneği'nin (AKUT) öne çıkmasını sağladığını belirtmiştir.

Afet yönetişimi bağlamında Türkiye'nin konumunun ve gelişmişlik seviyesinin yetersizliğine dair görüşler, literatürde bazı yazarlarca ifade edilmiştir. Türkiye'deki merkezî devlet yapısının varlığından söz eden Özerdem ve Jacoby (2006: 99-107), özellikle doğal afet yönetimi sisteminde siyasi elit kesimin sivil toplumu hoş görmediğinden ve sivil topluma ağır kısıtlamalar getirdiğinden söz etmektedir. Yazarlar açısından bu durum, STK'ların insani yardımları politik bir araç olarak kullanmaları olasılığının devlet kademesinde tereddüt

oluşturmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Hem Jalali (2002) hem de Özerdem ve Jacoby (2006: 99-107), Türkiye’de sivil topluma karşı devlet kaynaklı baskı ortamının sivil toplumun zayıflığında esas faktör olduğunu vurgulayarak afet yönetişiminin gelişmeme sebebini devletle ilişkilendirmektedirler. Bu görüşlerin yanı sıra Aydın ve Özgür (2014: 400), kudretli ve egemen devlet mekanizması ile zayıf sivil toplum ilişkisinin sonucunda afet yönetimi organizasyonundaki düşük performansın vuku bulunduğunu belirtmişlerdir. Yazarlara göre bu durum, afetlere karşı güvenlik zafiyetleri yaratmaktadır.

STK’ların afet yönetimine katkıları bakımından tartışmalı ve zorlu olarak nitelendirilebilecek ortama karşın, devlet politikaları gereğince STK’lara geniş sorumlulukların da verildiği görülmektedir. Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), bu açıdan dikkat çekici bir örnektir. Afet ve Acil Durum Yüksek Kurulu’nca 20 Aralık 2013’te 2013/2 sayılı karar neticesinde kabul edilip 3 Ocak 2014 tarihli 28871 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmasıyla yürürlüğe giren TAMP, adından da anlaşılacağı üzere afet olmadan önce, afet esnasında ve afet sonrasındaki müdahale planlamasının esaslarını belirlemeye yöneliktir. Ayrıca afet ve acil durumlardaki müdahale faaliyetlerinde görevlendirilecek hizmet grupları ile eş güdüm birimlerinin rollerinin ve sorumluluklarının tanımlanması da planın bir başka önemli yönüdür. TAMP’ta kayda değer şekilde vurgulanan STK’ların, plan kapsamındaki paydaşlar arasında bulunduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak, Türkiye’nin her ilinde bulunan ve valilerin başkanlık yaptığı İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu’nda STK temsilcilerinin de olması gerektiği vurgulanmıştır. Afet ve acil durumlarda kritik öneme sahip on beş çalışma grubuna bağlı destek çözüm ortaklarından biri de STK’lardır. Bu bağlamda STK’lar, çalışma gruplarında ana çözüm ortağı olan bakanlık, kurum ve kuruluşların koordinasyonu için görevlendirilen paydaşlar arasındadır (AFAD, 2023a). Bahsedilen on beş çalışma grubu aşağıda gösterilmiştir:

- Afet Haberleşme Grubu,
- Afet Arama ve Kurtarma Grubu,
- Afet Sağlık Grubu,
- Afet Tahliye Yerleştirme ve Planlama Grubu,
- Afet Nakliye Grubu,
- Afet Ulaşım Altyapı Grubu,
- Afet Barınma Grubu,
- Afet Beslenme Grubu,
- Afet Psikososyal Destek Grubu,
- Afet Enkaz Kaldırma Grubu,
- Afet Tarım Orman Gıda Su ve Hayvancılık Grubu
- Afet Kimliklendirme ve Defin Grubu,
- Afet Aynı Bağış Depo Yönetimi ve Dağıtım Hizmet Grubu,
- Afet Teknik Destek ve İkmal Grubu,
- Ulusal ve Uluslararası Nakdi Bağış Hizmet Grubu (AFAD, 2023a).

Dünya çapında yaşanan birçok afetten sonra, Türkiye’deki bazı STK’lardan kayda değer uluslararası yardımlar yapılmıştır. Özellikle insani alanda gerçekleşen bu yardımlarda, *Türkiye Kızılay Derneği* ile *İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH)* ön plana çıkan

iki STK'dır. Öyle ki 2004 yılındaki Güneydoğu Asya Depremi, 2005'teki Pakistan Depremi, 2006'da Lübnan'da yaşanan insani kriz, 2008'deki Gazze rizi, 2010 yılındaki Şili ve Haiti depremleri, yine aynı yıldaki Pakistan Seli, 2011'deki Japonya Depremi, 2014 yılında Balkanlar'da görülen sel, 2015 Nepal Depremi gibi pek çok afette, Kızılay ve İHH tarafından afet bölgelerine insani yardım sağlanmıştır (Acer & Okumuş, 2023).

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan ve Kahramanmaraş'ın Pazarcık ile Elbistan ilçeleri olan iki büyük deprem, Türkiye'de afet yönetimi sistemindeki sıkıntıları ortaya çıkarmıştır. Yaklaşık 51 bin insanın hayatını kaybettiği, 120 bin insanın yaralandığı, 35 bin binanın yıkıldığı ve 14 milyon kişinin etkilendiği bu depremlerde, kamu kurumları ve ulusal STK'ların tam anlamıyla yeterli olmadıkları görülmüştür. Bu nedenle, uluslararası yardım talebinde bulunulmuştur. Talep, aralarında Türkiye'nin zaman zaman diplomatik sorunlar yaşadığı ABD, İsrail, Fransa, Ermenistan ve Yunanistan da bulunduğu 82 ülke tarafından kabul görmüştür. Böylelikle çalışmalara katılan ülkeler, arama-kurtarma, insani yardım ve sahra hastaneleri kurma gibi alanlarda uzman olan 9 binden fazla kamu ve STK personelini afet bölgesine yönlendirmiştir (Acer & Okumuş, 2023; BBC, 2023).

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden sonra, Balıkesir ilinde bulunan bazı STK'lar da afet bölgesindeki çalışmalara destek olmuştur. Arama-kurtarma odaklı olan bu çalışmalarda STK'lar, uzman ekiplerini görevlendirmişlerdir. *911 Arama ve Kurtarma Derneği* 90, *Dursunbey Arama ve Kurtarma Derneği* 16, *Gönen Doğal Afetler Arama Kurtarma ve İlk Yardım Derneği (GÖNDAK)* ise 14 kişilik ekipleriyle arama-kurtarma faaliyetlerine katkı sağlamıştır (Anadolu Ajansı, 2023; Balıkesir Birlik Gazetesi, 2023).

Yöntem

Araştırmanın evreni, Balıkesir il sınırları içerisinde afet yönetimi sistemi dâhilinde yer alan ve faaliyet alanları insani yardım, ilk yardım, acil durum ve arama-kurtarma olan STK'lardır. Evrende yer alan STK'ların doğru bir şekilde belirlenebilmesi için 14 Şubat 2022 tarihinde Balıkesir İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğüne başvurulmuş ve ilgili kurumdan STK'ların isimleri, faaliyet alanları ve iletişim bilgileri elde edilmiştir. Toplam 19 tane olan bu STK'ların bilgilerinin yanı sıra bu STK'lar arasında yer almayan fakat faaliyet alanı insani yardım olan İHH Balıkesir ile İHH Bandırma Şubesi de çalışmaya eklenmiş ve evrendeki STK sayısı 21'e ulaşmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Araştırma Evrenini Oluşturan STK'lar, Faaliyet Alanları ve Buldukları İlçeler

STK'nın İsmi	STK'nın Faaliyet Alanı	STK'nın Bulunduğu İlçe
911 ARAMA VE KURTARMA DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	BANDIRMA
AYVALIK DOĞAL AFETLER ARAMA KURTARMA VE İLK YARDIM DERNEĞİ (ADAK)	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	AYVALIK
BALIKESİR ARAMA KURTARMA DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	KARESİ
BALIKESİR DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA İHTİSAS KULÜBÜ DERNEĞİ (BALDAK)	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA-SPOR (SPOR KULÜPLERİ VE ÜST KURULUŞLARI)	KARESİ
BANDIRMA DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA DERNEĞİ (BANDAK)	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA-SPOR (SPOR KULÜPLERİ VE ÜST KURULUŞLARI)	BANDIRMA

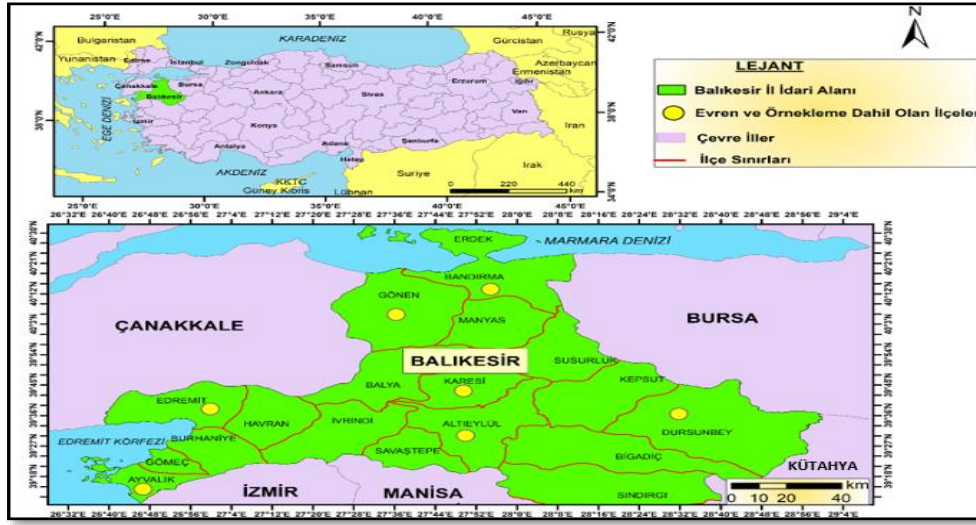
DURSUNBEY ARAMA VE KURTARMA DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	DURSUNBEY
DURSUNBEY TELSİZ VE RADYO AMATÖRLERİ DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	DURSUNBEY
GÖNEN ARTEMEA DOĞAL AFETLER ARAMA KURTARMA VE İLK YARDIM DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	GÖNEN
GÖNEN DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA-SPOR (SPOR KULÜPLERİ VE ÜST KURULUŞLARI)	GÖNEN
GÖNDAK	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	GÖNEN
GÖNEN TELSİZ VE RADYO AMATÖRLERİ DERNEĞİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	GÖNEN
İDA DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA İHTİSAS KULÜBÜ DERNEĞİ (İDADAK)	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA-SPOR (SPOR KULÜPLERİ VE ÜST KURULUŞLARI)	KARESİ
İHH BALIKESİR DERNEĞİ ¹	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	KARESİ
İHH BANDIRMA ŞUBESİ ¹	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	BANDIRMA
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ ALTIEYLÜL ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	ALTIEYLÜL
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BALIKESİR ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	ALTIEYLÜL
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BANDIRMA ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	BANDIRMA
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ EDREMİT ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	EDREMİT
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ KARESİ ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	KARESİ
TÜRKİYE RADYO AMATÖRLERİ CEMİYETİ (TRAC) BALIKESİR ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	ALTIEYLÜL
TÜRKİYE RADYO AMATÖRLERİ CEMİYETİ DERNEĞİ EDREMİT ŞUBESİ	İLK YARDIM, ACİL DURUM VE ARAMA-KURTARMA	EDREMİT

Araştırma kapsamında afet alanında faaliyet gösteren STK'ların bulunması ve dolayısıyla en verimli görüşmelerin bu grupla gerçekleştirileceği ön kabulüyle araştırmada amaçlı örneklem tercih edilmiştir. Ayrıca araştırma evrenindeki STK sayısının nispeten az olması sebebiyle evreni oluşturan 21 STK ile araştırma kapsamında görüşülmesi amacıyla iletişime geçilmiştir. Mevzubahis STK'lar arasındaki *Gönen Telsiz ve Radyo Amatörleri Derneği* ile *Türkiye Radyo Amatörleri Cemiyeti Derneği Edremit Şubesi* görüşme yapmayı kabul etmemiştir. Bu STK'lar dışında kalan 19 STK'nın tamamıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bir diğer deyişle, şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere araştırma evreninde yer

¹ Bu STK'lar, Balıkesir İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğünden alınan afet temalı STK listesinde yer almayıp araştırmacılar tarafından çalışmaya eklenmiştir.

alan tüm STK'larla olmasa da araştırma evrenini oluşturan tüm ilçelerde görüşmeler yapılmıştır. Böylece araştırma evreni ve örneklemindeki ilçe sayısı aynı kalarak yedi olmuştur.

Şekil 3: Araştırma Sahasının Konumu ile Evren ve Örneklemin Bulunduğu İlçeler

Verilerin yarı yapılandırılmış derinlemesine (açık sonlu) görüşme tekniği ile toplandığı bu çalışmada, araştırma konusuna ilişkin ayrıntılı ve çok yönlü değerlendirmelerin sağlanmasına imkân verdiği için bu teknik tercih edilmiştir. Zira açık sonlu, kısa görüşmeler ve grup görüşmeleri gibi görüşme çeşitleri incelendiğinde, görüşmelerin hedefine en çok açık sonlu tekniğin yarar sağladığı ifade edilebilir (Kaya, 2014). Görüşmeler 24 Şubat 2022 tarihinde başlayıp 2 Ağustos 2022'de son bulmuştur. Başkan, başkan yardımcısı, maaşlı çalışan ve üyeler düzeyinde yapılan bu görüşmeler 50 dakika ila 2 saat arasında gerçekleştirilmiştir. Her görüşmeden önce güven ortamının oluşturulması için katılımcılara, çalışmada isimlerinin ve hangi STK'ya bağlı olduklarının kesinlikle açıklanmayacağı ifade edilmiştir.

Katılımcıların ifadeleri bilimsel etik kurallar çerçevesinde, isimleri ve temsil ettikleri STK'lar belirtilmeden, sadece kodlar verilerek kullanılmıştır. Kızılay şubelerinin fazlalığından ve diğer STK'larla Kızılay temsilcileri arasındaki görüş farklılıklarının ortaya konmasının önemli olacağı ön kabulünden dolayı Kızılay temsilcilerinin görüşleri sadece STK ismi kullanılarak belirtilmiştir. Katılımcı kodları, katılımcıların yaşları, cinsiyetleri ve STK'lardaki statüleri tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Araştırma Kapsamındaki Kodları, Yaşları, Cinsiyetleri ve Bağlı Oldukları STK'lardaki Statüleri

Katılımcı Kodu	Yaşı	Cinsiyeti	Bağlı Olduğu STK'daki Statüsü
K1	52	Erkek	Başkan
K2	38	Erkek	Başkan
K3	43	Erkek	Başkan
K4	36	Erkek	Başkan Yardımcısı
K5	58	Kadın	Başkan Yardımcısı
K6	47	Erkek	Başkan
K7	54	Erkek	Başkan
K8	43	Erkek	Başkan
K9	47	Erkek	Başkan
K10	44	Erkek	Başkan
K11	60	Erkek	Başkan
K12	55	Erkek	Başkan
K13	33	Erkek	Maaşlı Personel
K14	54	Erkek	Başkan
K15	36	Kadın	Maaşlı Personel
K16	39	Erkek	Maaşlı Personel
K17	40	Erkek	Başkan
K18	45	Kadın	Maaşlı Personel
K19	25	Erkek	Maaşlı Personel

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, MAXQDA programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle görüşme metinleri araştırma konusu, soruları, amacı ve araştırmanın kuramsal çerçevesi göz önüne alınarak araştırmacılar tarafından kodlanmıştır. Birinci döngü kodlamada görülen eksiklikler sonucunda ikinci döngü kodlamada bazı kodlar ve alt kodlar çıkarılıp yenileri eklenmiştir. Tüm düzenlemelerden sonra alt kodların sayısı 181, kodların sayısı ise 12 olmuştur. Oluşturulan kodlar 4 alt temanın altında, alt temalar ise bir tema altında sınıflandırılmıştır. Tablo 3'te kodlar, alt temalar ve tema gösterilmektedir. Çok sayıda olduklarından dolayı alt kodlar tabloda yer almamaktadır. Alt kod ve kodlar, katılımcılar tarafından belirtilme sıklıklarına ve kod ilişkilerine göre analiz edilip yorumlanmıştır. Kod ilişkileri neredeyse tamamen araştırmacı veya araştırmacıların belirlediği bir yapı arz etmektedir. Çünkü görüşme metinlerinin kodlanması süreci yukarıda belirtilen unsurlara bağlı olarak yapılırsa dahi, araştırmacı ya da araştırmacıların bakış açıları kodlamaları

değiştirebilmektedir. Bir başka deyişle, aynı görüşme metnini farklı araştırmacılar farklı şekillerde kodlayabilmektedir.

Tablo 3: Analiz İçin Oluşturulan Kodlar, Alt Temalar ve Tema

Tema	Alt Tema	Kodlar
STK'ların Bakış Açısına Göre Afet Yöneti(şi)mindeki Roller	STK'ların Profilleri ve Sürdürülebilirlikleri	STK'ların Profilleri
		STK'ların Mali Varlıkları ve Hayatta Kalma Kapasiteleri
	STK'ların Toplumsal Yönlü Karakterleri ve Dâhili Bağlantıları	Bir Panzehir Olarak STK'lar
		Bir Zehir Olarak STK'lar
		Zamanda Yolculuk Yapan STK'lar
		Aynı Dili Konuşan STK'lar
		Farklı Dilleri Konuşan STK'lar
		STK'ların Sosyal Yönleri
	Afetlerin Afet Organizasyonuna ve Afet Algısına Etkisi	Şerrin Hayrının Dokunması
		STK'ların Yanında Durulma(ma)sı
	Afet Yönetimi Hiyerarşisinde Devlet ve STK'lar	Yerleşik ve Kronik Afet Bilinçsizliği
		Devlet ve STK'ların İlişkisel Koordinatlarının Belirlenmesi

Bulgular ve Tartışma

STK'ların Profilleri ve Sürdürülebilirlikleri

STK'ların Profilleri

Balıkesir ilindeki arama-kurtarma, ilk yardım ve acil durum temalı STK'ların profilleri göz önüne alındığında, toplam STK'ların yaklaşık yüzde 70'inin 21. yüzyılda kurulduğu görülmektedir. En eski STK 1935'te kurulan Kızılay Bandırma Şubesi, en yeni STK ise 2022 yılında kurulan Gönen Artemea Arama Kurtarma Derneği'dir (Tablo 4).

Tablo 4'te üye profilindeki cinsiyet dağılımı irdelendiğinde, Türkiye Kızılay Derneği Karesi Şubesi dışındaki bütün STK'larda erkek üyelerin kadınlardan fazla olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki Türkiye Kızılay Derneği Karesi Şubesi'nin toplam üyelerinin yaklaşık yüzde 70'ini kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye Kızılay Derneği Balıkesir Şubesi 800 üye ile en fazla üyeye sahip STK iken en az üyeye sahip STK'lar ise 22'şer üye ile Balıkesir Arama Kurtarma Derneği ile Dursunbey Telsiz ve Radyo Amatörleri Derneği'dir. 44 yaşındaki bir katılımcı, bağlı olduğu STK'nın üye sayısını belirtirken olması gereken arama-kurtarma ekip sayısı ile karşılaştırma yapmış ve şu sözleri söylemiştir:

“Yaklaşık 100 küsur üyemiz var. Bunlardan 30'a yakını aktif. Afetlerde görev alabilecek durumdadır. Zaten bu tip durumlarda ideal ekip sayısı 15'tir. Bizim ekip ideal sayının 2 katı.” (K10, Erkek)

STK üyelerinin eğitim durumları değerlendirildiğinde, neredeyse dengeli bir dağılım olduğu belirtilebilir. Bazı STK temsilcileri üyelerinin eğitim durumlarını ifade ederken lise ve üniversiteyi bir arada kullanmıştır. Buna ek olarak katılımcıların yarıya yakını (8 kişi) üyelerinin çoğunlukla üniversite mezunu olduğunu ifade etmiştir (Tablo 4).

Tablo 4: Balıkesir İlindeki İlk Yardım, Arama-Kurtarma ve Acil Durum Temalı STK'ların Profilleri

STK'NIN İSMİ	KURULUŞ YILI	KADIN ÜYE	ERKEK ÜYE	TOPLAM ÜYE	ÜYELERİN YAŞ ORTALAMASI	ÜYELERİN ORTALAMA EĞİTİM DURUMU	AFAD AKREDİTASYONU DURUMU
911 ARAMA VE KURTARMA DERNEĞİ	1999	80	295	375 (300'Ü AKTİF)	40	ÜNİVERSİTE	YOK (BAŞVURU SÜRECİNDE)
ADAK	2013	46	106	152 (120'Sİ AKTİF)	45	ÜNİVERSİTE	YOK
BALDAK	2005	51	76	127 (90'I AKTİF)	45	ÜNİVERSİTE	YOK (BAŞVURU SÜRECİNDE)
BALIKESİR ARAMA KURTARMA DERNEĞİ	2017	5	17	22 (TÜMÜ AKTİF)	35	ÜNİVERSİTE	YOK
BANDAK	2000	40	150	190 (90'I AKTİF)	45	ÜNİVERSİTE	VAR
DAK	2019	8	37	45 (TÜMÜ AKTİF)	35	LİSE VE ÜNİVERSİTE	VAR
DURUNBEY TELSİZ VE RADYO AMATÖRLERİ DERNEĞİ	2005	2	20	22 (TÜMÜ AKTİF)	45	LİSE	YOK
GÖNDAK	1999	40	60	100 (30'U AKTİF)	30	LİSE VE ÜNİVERSİTE	YOK (BAŞVURU SÜRECİNDE)
GÖNEN ARTEMEA DOĞAL AFETLER ARAMA KURTARMA VE İLK YARDIM DERNEĞİ	2022	1	24	25 (TÜMÜ AKTİF)	32	LİSE VE ÜNİVERSİTE	YOK
GÖNEN DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ	2019	27	52	79 (TÜMÜ AKTİF)	35	LİSE VE ÜNİVERSİTE	YOK
İDADAK	2009	20	30	50 (25'İ AKTİF)	50	LİSE VE ÜNİVERSİTE	YOK
İHH BALIKESİR DERNEĞİ	2013	16	19	35 (15'İ AKTİF)	40	ÜNİVERSİTE	YOK
İHH BANDIRMA ŞUBESİ	2011	12	14	26 (TÜMÜ AKTİF)	50	LİSE	YOK
TRAC BALIKESİR ŞUBESİ	1997	10	44	54 (TÜMÜ AKTİF)	45	ÜNİVERSİTE	VAR

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ ALTIEYLÜL ŞUBESİ	2019	13	32	45 (38'İ AKTİF)	35	ÜNİVERSİTE	YOK
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BALIKESİR ŞUBESİ	1975	200	600	800 (120'Sİ AKTİF)	50	LİSE	YOK
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BANDIRMA ŞUBESİ	1935	20	143	163 (TÜMÜ AKTİF)	50	LİSE	YOK
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ EDREMİT ŞUBESİ	1947	40	85	125 (TÜMÜ AKTİF)	45	LİSE	YOK
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ KARESİ ŞUBESİ	2019	46	19	65 (54'Ü AKTİF)	50	LİSE	YOK

Örneklemedeki STK'ların farklı uzmanlık sahalarının bulunduğu dikkat çekmektedir. Arama-kurtarma, ilk yardım ve acil durum gibi uzmanlık alanlarına sahip STK'ların yanı sıra insani yardım hatta sportif faaliyetleri merkeze alan STK'lar da mevcuttur. Bazı katılımcılar, uzmanlık alanlarının belirli durumları değil farklı koşulları da içerdiğini vurgulamak amacıyla aşağıdaki cümleleri söylemiştir:

“Arama-kurtarma konusunda uzmanız. Ormanda, denizde, enkaz altında her türlü arama kurtarma çalışmasına katılıyoruz.” (K9, 47, Erkek)

“Bunun dışında karda, buzda, dağda, ormanda arama kurtarma çalışmaları yapıyoruz. Doğada her şartta kaybolma, yaralanma durumlarıyla ilgileniyoruz.” (K7, 54, Erkek)

STK'ların bir kısmı, kalite düzeylerinin yükselmesi için uzmanlık sahalarına yönelik eğitimleri olan üyelere öncelik vermeyi tercih etmektedirler. Bu durum aynı zamanda ilgili STK'ların başarılarının artması ve varlıklarının sürdürülebilir olmasını da sağlayabilmektedir. Bahsedilen noktaya değinen bir katılımcı, eğitimleri olan üyeleriyle diğer alanlardaki üyelerini kıyaslayarak şöyle bir yorumda bulunmuştur:

“Arama-kurtarma ekibimiz kuruluşumuzdan beri varlar. Kemik bir ekibimiz var. Hatta kuruluşumuzdan önce de bu ekibimiz mevcuttu. Ama diğer kalan üyelerimiz de faydasız değil tabii. Her üyemizin bir katkısı oluyor yani bir şekilde. Üyelerimizin birçoğu da Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) eğitmen eğitmeni. Ayrıca itfaiyeden yangın ve AFAD'dan ilk yardım eğitimi alan üyelerimiz var. Ayrıca üyelerimizin hepsinin telsiz eğitimleri de var.” (K2, 38, Erkek)

Diğer bir katılımcı, arama-kurtarma ekiplerinin niteliğinin belli bir amaç doğrultusunda belirlendiğinin altını çizmiş fakat başka mesleklerden de üyelerinin var olduğunu aşağıdaki cümlelerle belirtmiştir:

“Arama-kurtarma ekibimiz inşaat sektöründen arkadaşlar. Tesadüf değil bu tabii. Enkazı en iyi anlayabilecek ve çözebilecek meslek grubu olduğu için böyle. Bunların

dışında muhasebeci, savcı, pazarlamacı vs. pek çok meslek grubundan üyelerimiz var.” (K10, 44, Erkek)

2020 yılında, TAMP doğrultusunda AFAD akreditasyon sistemi uygulamaya geçmiştir. Bu doğrultuda afetlerde ve acil durumlarda, faaliyetler yapmayı hedefleyen kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör, STK’lar ve AFAD gönüllüleri gibi paydaşlar arasında standartların tespit edilmesi, eş güdüm sağlanması ve afet yönetimi performansının artırılması hedeflenmiştir. AFAD akreditasyonunun belki de en önemli özelliği ise akreditasyonu bulunmayan ekiplerin ve ekip üyelerinin afet eğitimleri, tatbikatlar ve afet sonrasındaki arama-kurtarma gibi süreçlere katılamamasıdır (AFAD, 2023b). Bu açıdan, çalışma kapsamındaki STK’ların profillerinin daha sağlıklı anlaşılması amacıyla AFAD akreditasyon durumları da sorulmuş ve akreditasyon sahipliğinin çok az STK’da mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Öyle ki sadece BANDAK, DAK ve TRAC Balıkesir Şubesi’nin AFAD akreditasyonu bulunmaktadır. 911 Arama-Kurtarma Derneği, BALDAK, Balıkesir Arama Kurtarma Derneği ve GÖNDAK temsilcileri ise akreditasyona başvurduklarını belirtmişlerdir² (Tablo 4). AFAD akreditasyonu başvurusu yaptıklarına değinen bir katılımcı, ayrıca akreditasyonun önemine ve sahip olmayanların karşılaşacağı yaptırımlara binaen şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Şu anda akreditasyon başvuru sürecindeyiz. Bundan sonra akreditasyonu olmayan STK’ların afet operasyonlarına katılamamaları da söz konusu olacak.” (K9, 47, Erkek)

Başka bir katılımcı, akreditasyonun değerlendirme ölçütlerine de vurgu yapıp şu cümleleri söylemiştir:

“Bu akreditasyon olayı yeni çıktı tabii. Biz federasyon olarak başvurduk buna. Hafif arama, orta arama ve ağır arama diye üç gruba ayırmışlar akreditasyon kriteri olarak. Biz ağır aramaya başvurduk. Derneklerin üye sayılarını, üyelerin vasıflarını vs. koymuşlar kriter olarak. Şartları ağır akredite olmanın. Ama biz başvurduk dediğim gibi ve haber bekliyoruz.” (K10, 44, Erkek)

Akreditasyon kriterlerinin ağırlığına değinen K10, bu durumdan yakınmamış aksine tabela dernekleri ve enkazlardaki gereksiz STK’ların bu ağır kriterleri zorunlu kıldığını savunmuştur. Diğer bir deyişle, zaman içinde ortaya çıkan yanlış uygulamalar ve suistimler, AFAD akreditasyonunun başvuran tüm STK’lara değil, belirli nitelikleri taşıyan STK’lara verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte, araştırma örneklemini içerisinde AFAD akreditasyonunun sadece üç STK’da bulunması ve bu STK’lar içerisinde afet faaliyetlerinde çokça tecrübesi olan birçok STK’nın bulunmaması dikkat çekmektedir.

Örneklemdaki STK’ların görev yaptıkları afetler, profillerinin anlaşılması için bir başka önemli husustur. Söz konusu faaliyetler görüşmelerde, katılımcıların bağlı oldukları STK’ların kuruluş yılları göz önüne alınarak, güncel yakın olan zaman dilimlerini içerecek şekilde sorulmuştur. Örneğin, 2005’te kurulan BALDAK veya 2011’de kurulan İHH Balıkesir Derneği’ne son on yılda yaptıkları, 2019 senesinde kurulmuş olan DAK ve Kızılay Karesi Şubesi’ne ise kuruluşlarından beri yaptıkları afet faaliyetleri sorulmuştur. Yine de bazı katılımcılar, sorulan zaman diliminin dışında olan faaliyetlerini de belirtmişlerdir. Buna göre tablo 5 incelendiğinde afet sonrası süreçlerde birden fazla kez görev alan STK sayısının 8 olduğu ve bu STK’ların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Afet sonrası bir kez görev alan STK sayısı 6, hiç görev almayan STK sayısı ise 5’tir. Ayrıca Balıkesir’deki STK’ların birçoğunun, 30 Ekim 2020’de yaşanan İzmir Depremi’nde faaliyet yaptıkları anlaşılmaktadır (Tablo 5).

² 911 Arama ve Kurtarma Derneği ile GÖNDAK, gerçekleştirilen görüşmelerden sonra akreditasyonlarını almışlardır. Zira bahsi geçen STK’lar, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinden sonraki faaliyetlere katılmışlardır.

Tablo 5: Balıkesir İlindeki İlk Yardım, Arama-Kurtarma ve Acil Durum Temalı STK'ların Son Yıllardaki Afetlere Katılım Durumları³

STK'NIN İSMİ	SON YILLARDAKİ AFETLERE KATILIM DURUMU VE VARSA GÖREV ALINAN AFETLER
911 ARAMA VE KURTARMA DERNEĞİ	1995 Afyon-Dinar Depremi, 1999 Kocaeli-Gölcük ve Düzce depremleri, 2011 Van Depremi, 2020 İzmir Depremi, 2021 Muğla-Fethiye ve Marmaris orman yangınları, 2021 Kastamonu-Bozkurt Seli (Tümü arama-kurtarma faaliyeti)
ADAK	2016 Ayvalık Mermer Madeni Kazası ve Ayvalık-Küçükköy Orman Yangını, 2020 İzmir Depremi (Tümü arama-kurtarma faaliyeti)
BALDAK	2011'de İzmir-Balıkesir yolunun yoğun kardan dolayı trafiğe kapanması (Gıda dağıtım)
BALIKESİR ARAMA KURTARMA DERNEĞİ	2018-2022 arasında Balıkesir'de yaşanan 20 büyük trafik kazası (Kurtarma faaliyeti)
BANDAK	Faaliyet yok.
DAK	2020 İzmir Depremi (Arama-kurtarma faaliyeti)
DURSUNBEY TELSİZ VE RADYO AMATÖRLERİ DERNEĞİ	Faaliyet yok.
GÖNDAK	2004 Konya Zümrüt Apartmanı Faciası, 2011 Van Depremi, 2020 İzmir Depremi (Tümü arama-kurtarma faaliyeti)
GÖNEN ARTEMEA DOĞAL AFETLER ARAMA KURTARMA VE İLK YARDIM DERNEĞİ	Faaliyet yok.
GÖNEN DAĞCILIK VE ARAMA KURTARMA SPOR KULÜBÜ DERNEĞİ	Faaliyet yok.
İDADAK	Faaliyet yok.
İHH BALIKESİR DERNEĞİ	2020 İzmir Depremi (Gıda ve kıyafet yardımları)
İHH BANDIRMA ŞUBESİ	2020 İzmir Depremi (Gıda ve kıyafet yardımları)
TRAC BALIKESİR ŞUBESİ	2018'de Balıkesir şehir merkezinde yolların yoğun kardan trafiğe kapanması, 2020 İzmir Depremi (İkisinde de iletişim ve koordinasyon desteği)
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ ALTIEYLÜL ŞUBESİ	2020 İzmir Depremi, 2021 Kastamonu ve Sinop selleri, Balıkesir-Edremit ve İvrindi orman yangınları, 2022 Balıkesir-Kepsut Orman Yangını (Hepsi gıda ve kıyafet yardımları)
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BALIKESİR ŞUBESİ	2020 İzmir Depremi, 2021'de Balıkesir şehir merkezinde yoğun kardan dolayı yolların trafiğe kapanması, 2021 Edremit Orman Yangını (Tümü gıda yardımları)

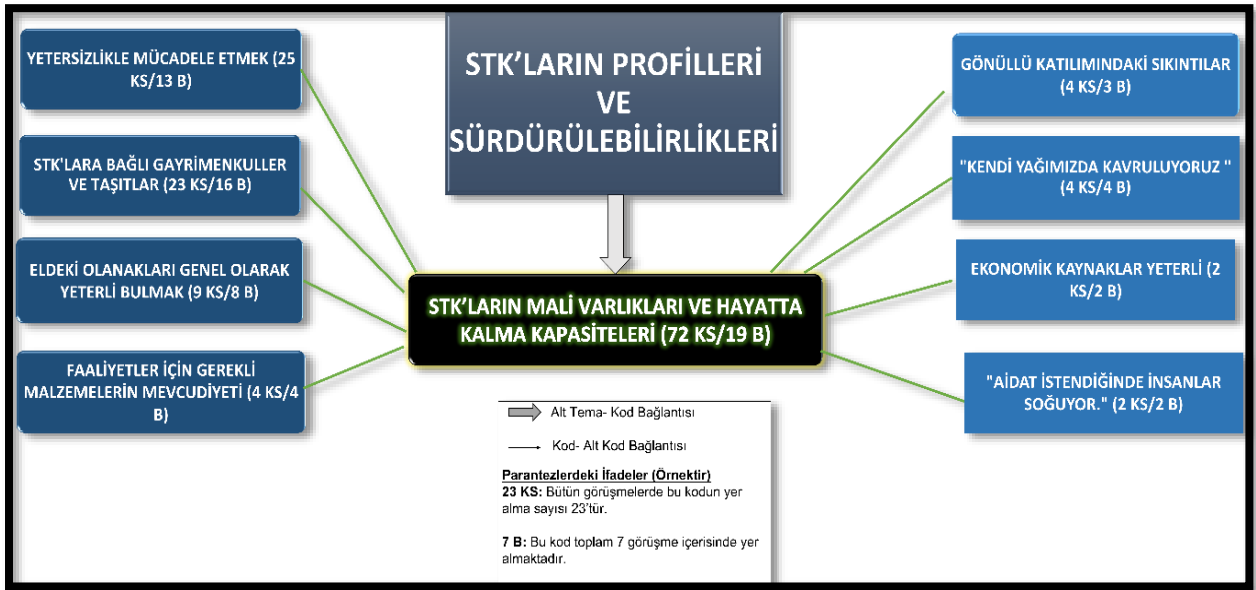
³ 911 Arama ve Kurtarma Derneği, DAK ile GÖNDAK'ın Kahramanmaraş depremlerindeki faaliyetleri görüşmelerden sonra olduğu için tabloda gösterilmemiştir.

TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ BANDIRMA ŞUBESİ	2018 Erdek Toprak Kayması (Gıda yardımı)
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ EDREMİT ŞUBESİ	2021 Kaz Dağları Orman Yangını (Gıda yardımı)
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ KARESİ ŞUBESİ	2020 İzmir Depremi, 2021'de Balıkesir-Susurluk yolunun yoğun kardan dolayı trafiğe kapanması ve 2021 Kastamonu Seli (Tümü gıda ve kıyafet yardımları)

STK'ların Mali Varlıkları ve Hayatta Kalma Kapasiteleri

Potansiyel açıdan etkileri ve güçleri yadsınamayacak olan STK'lar, aynı zamanda varlıklarını devam ettirmekte birtakım zorluklarla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Hatta bu tezin bir adım ileriye taşınıp STK'ların sürdürülebilirliklerinin her an ve fazlasıyla diken üstünde olduğunu belirtmek mümkündür. Bahsedilen zorluklar farklı şekillerde su yüzüne çıksa dahi, en önemli bariyer, tahmin edileceği üzere, ekonomidir. STK gelirlerinin faaliyetlerin devamlılığı için yeterli olup olmadığına yönelik soruda katılımcılar ekonomik zorluklara sıklıkla vurgu yapmış ve bir nevi *yetersizlikle mücadele edildiğini* savunmuşlardır. Şekil 4'te STK'ların sürdürülebilirliğine yönelik ortaya çıkan kod ve en sık tekrarlanan alt kodların sayısının yanı sıra kaç görüşmede yer aldıkları da gösterilmektedir.

Şekil 4: STK'ların Profilleri ve Sürdürülebilirlikleri Alt Temasında Yer Alıp Katılımcılar Tarafından En Sık Belirtilen Kodlar ve Alt Kodlar

Son yıllarda Türkiye'yi fazlasıyla etkileyen enflasyonun STK'lardan azade olması pek mümkün değildir. Bu açıdan, faaliyet devamlılığını sağlama konusunda katılımcılar enflasyonun karşılarında büyük bir duvar olduğunu altını şu sözlerle çizmişlerdir:

"Masraflar çok oluyor elektrik, su, ulaşım gibi. Kaynak bulmakta sıkıntılar yaşıyoruz. Sponsor bulmamız da zor oluyor. Bazen faaliyetlerimize para bulamadığımız bile oluyor. Malzemelerimizin tümü dolar üzerine. Dışarıdan alınıyor sonuçta. Dolayısıyla bugün 10 liraysa yarın kaç olacak belli değil. Artıyor fiyatlar hep. O da ayrı bir sıkıntı." (K9, 47, Erkek)

"En büyük engel ekonomik şartlar. Bizim kullandığımız tüm malzemeler dolar üzerinden. Fiyatları çok yüksek olabiliyor. Ama ülkenin hâli belli bir yandan da. Daha fazla ekonomik imkânımız olsaydı daha etkin bir STK profilimiz olabilirdi diye düşünüyorum." (K17, 40, Erkek)

Her ne kadar ekonomik zorluklardan çokça etkilenseler de STK'lar sürdürülebilirliklerini farklı şekillerde sağlayabilmektedir. Bu noktada, aldıkları bağışları ön plana çıkararak olduğu gibi üyelik aidatlarını ve faaliyet masraflarının üyelerce bireysel olarak karşılandığını belirtenler de mevcuttur. İHH ve Kızılay kendilerine yapılan bağışları aşağıdaki cümlelerle vurgulamışlardır:

“Halkımızdan ya da özel sektörden birtakım bağışlar da oluyor. Sık sık bağış alıyoruz hayırsız vatandaşlarımızdan.” (K8, 43, Erkek)

“Bize yapılan aynı ve nakdi birçok bağış var. Halktan aynı ve nakdi yardımlar oldu. Hatta ihtiyaçtan fazla yardım yapıldığını söyleyebilirim.” (K16, 39, Erkek)

Ekipman ve faaliyetlerin getirdiği masrafların üyelerce bireysel olarak karşılandığını belirten veya aidatları ön plana çıkararak bazı katılımcılar, bu sayede hayatta kaldıklarını söylemişlerdir. Esasen katılımcılar kendi kendilerine yetebildiklerini üstü kapalı biçimde belirterek şu değerlendirmeleri yapmışlardır:

“Afet faaliyetlerindeki yol, yemek vs. gibi masrafları her bir üye kendi cebinden ödüyor zaten. Dolayısıyla yeterli geliyor. Kendi yağımızda kavruluyoruz.” (K12, 55, Erkek)

“Üyelerimizden gelen aidatlarımız var. Bunlarla derneğin kirasını, suyunu, elektriğini, internetini vs. karşılıyoruz. Aidatlardan fazla para kalırsa bunlarla da teknik malzeme alıyoruz çadır gibi. Faaliyetlerimizi her üye kendi cebinden karşılıyor. Bu anlamda sürdürülebilirliği bu şekilde sağlıyoruz.” (K5, 58, Kadın)

“Haberleşme rölemiz var bir tane. Üyelerin tümünün ortak katkılarıyla aldık bunu.” (K11, 60, Erkek)

47 yaşındaki bir katılımcı, STK'ların sürdürülebilirliği konusunda farklı bir bakış açısına sahiptir. Katılımcı sürdürülebilirliğin ekonomiden çok, STK'ların işlevselliğine bağlı olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte katılımcı, devletin de STK'lara bazı kolaylıklar sağlaması gerektiğini de savunmuş ve şu ifadeleri kullanmıştır:

“Şimdi hangi STK'ya sorsanız bu soruya yetersiz derler. Fakat STK olarak koyulan hedefleri gerçekleştirebiliyor musunuz? Potansiyeliniz var mı? Ne derece işe yarıyorsunuz? Bunlar önemli. Bu açıdan kendi adıma gelirlerimizi yeterli buluyorum. Ama devletin STK'lara sübvanseler sağlaması şart. Kira stopajının kalkmasını ve kira desteğinin verilmesini isterim. Personel desteği de olmalı.” (K6, Erkek)

Görüldüğü üzere, STK'ların sürdürülebilirliğinin farklı değişkenlerle ilişkilendirilmesi olasıdır. Bu değişkenler, STK'ların içsel dinamikleriyle de bağlantılıdır. STK işlevselliğini ön plana çıkararak katılımcının da belirttiği gibi STK'ların potansiyelleri, vizyonları ve misyonları, performanslarını etkileyebilmektedir. Etkinlik seviyeleri de dış paydaşlarla ve özellikle devletle ilişkilerine yansıtılabilmektedir. Bu nedenle başarılı STK'ların kaynaklarının artması ve böylelikle sürdürülebilir bir yapıya kavuşmaları için önemli bir eşik de geçilebilmektedir.

STK'ların Toplumsal Yönlü Karakterleri ve Dâhilî Bağlantıları

STK'lar, ideal demokrasilerde özgül ağırlıklarının fazla olmasını gerektirecek kadar öneme sahiptir. Çünkü STK'lar toplumsal ve siyasi etki oluşturma potansiyeli taşımaktadır. Bu etkiler, müspet veya menfi olabilmektedir. Zira STK'lar da insanlardan oluşmuş yapılardır ve insanın bulunduğu yerlerde, bazen zamana ve çeşitli ilişkilere de bağlı olarak suistimaller, ihmalkârlıklar, düzensizlikler ve bunlar gibi pek çok zararlı unsurlardan söz edilebilir. Bununla birlikte STK'lar, *-en azından bir kısmı-* ne kadar zehir taşırlarsa taşırsınlar bu zehirlerin *panzehirleri* de onlardadır. Dolayısıyla STK'ların yüzde yüz faydalı veya zararlı olduklarını iddia etmek yanlış olur. Bu bölümde de katılımcılara göre STK'ların olumlu ve olumsuz yönleri, STK'lar arasındaki bağlantılar ve farklılıkların yanı sıra STK'ların zamana bağlı bazı

değişimleri ortaya konmaktadır. Bu kapsamda katılımcıların en çok STK'ların panzehir boyutunu ön plana çıkardıkları anlaşılmaktadır (Şekil 5 ve Şekil 6).

Şekil 5. STK'ların Toplumsal Yönlü Karakterleri ve Dâhilî Bağlantıları Alt Temasında Yer Alıp Katılımcılar Tarafından En Sık Belirtilen Kodlar ve Alt Kodlar

Şekil 6: STK'ların Toplumsal Yönlü Karakterleri ve Dâhilî Bağlantıları Alt Temasında Yer Alıp Katılımcılar Tarafından En Sık Belirtilen Kodlar ve Alt Kodlar (Devamı)

Bir Panzehir Olarak STK'lar

STK'ların olumlu yönleri, tüm katılımcılarca birçok kez dile getirilmiştir. Fakat STK'lara yönelik belki de en dikkat çeken benzetme, STK'ların afet yönetimi aşamalarındaki rollerinin neler olduğuna ilişkin soruya karşılık olarak 47 yaşındaki katılımcının “alyuvar” tabiridir. Ayrıca şekil 7’de gösterildiği üzere STK'ların alyuvar yönlerinin, aynı zamanda toplumsal hizmetleriyle de fazlasıyla bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu katılımcının STK'ların alyuvar ve toplumsal yönlerine vurgu yaptığı görüşleri şu şekildedir:

“STK'ların görevi enkaz kaldırmayla başlıyor. Daha sonra lojistik, gıda, kıyafet, çadır vs. Daha sonra pedagoglar var psikolojik destek için. Alyuvarlar gibi düşünebiliriz STK'ları. Alyuvarlar kanayan bölgede toplanıp destek oluyor ya mesela. Kabuk toplayıp iyileşmesini sağlıyor yaranın.” (K9, Erkek)

Şekil 7: STK= Alyuvar ve STK'ların Toplumsal Hizmetleri Alt Kodlarının Birbiriyle İlişkilerini Yansıtan Sayısal Kod İlişkileri Tarayıcısı⁴

Kod Sistemi	STK'ların toplumsal hizmetleri	STK= Alyuvar
 STK'ların toplumsal hizmetleri		22
 STK= Alyuvar	22	

Aynı katılımcı, afetlerin yol açtığı kriz ortamını fırsata çevirmek için STK'lara rol düşüp düşmediğine yönelik soruyu da *alyuvar hüviyetli STK'lar* çerçevesinde şu şekilde yanıtlamıştır:

“STK'lar enkazdan kurtarır insanları. Aç insanları doyurur. Geçici barınma sağlar. 99 Depremi'nde ihtiyaçtan fazla ekmek yardımı oldu mesela. Gıda yardımı keza genel olarak öyle.” (K9, 47, Erkek)

STK'ların alyuvar yönüne vurgu yapan başka birçok katılımcının olduğu söylenebilir. Bu katılımcılardan biri, afet sonrası kalkınma sürecinde STK'ların etkisinin bulunup bulunmadığına dair soruyu, afet sonrası psikolojik sıkıntıları öne çıkararak ve AFAD-STK karşılaştırılması yaparak şöyle cevaplamıştır:

“Yaraları sarmada STK'lar çok etkili. AFAD bir süre kalyon sonra çekip gidiyor afet yerinden. STK olarak sen yardım ediyorsun. Yardım isteyenler olduğunda gerekirse AFAD'a yönlendiriyorsun. Afetten bir süre sonra çıkan psikolojik ve travmatik sorunları oluyor insanların. Bunlarla STK'lar ilgileniyor.” (K7, 54, Erkek)

STK'lar, afetlerden sonraki süreçlerde kamu kurumlarına destek sağlama işlevi görmektedirler. Arama-kurtarma, enkaz kaldırma, ilk yardım, psikolojik yardım gibi pek çok alanda, uzmanlıklarının da getirdiği avantajla beraber kamu kurumlarının imkânlarının yetemediği durumlarda STK'lar devreye girmekte ve boşlukları kapatma açısından fayda sağlamaktadırlar. Pek çok katılımcı da STK'ların ekstra iş gücü sağlaması hususunu vurgulamışlardır. STK'ların afet yönetimindeki avantajları ve dezavantajlarının neler olduğuna dair soruya bir katılımcının verdiği şu cevap, bahsedilen vurgulardan biridir:

“Avantajları antrenmanlı olmaları. Tatbikatlar yapmaları. Ayrıca afet durumlarında STK'ların desteği lazım mutlaka. Dezavantajları olduğunu düşünmüyorum. En yetersiz görünen STK bile iş gücü sağlar.” (K14, 54, Erkek)

STK'ların destek temin etme yönünün altını çizen katılımcılar arasında bir Kızılay temsilcisi de bulunmaktadır. Katılımcı, STK'ların katkısını vurgularken güçlerinin sınırlı olduğunu belirtmekten de geri durmamış ve şu ifadeleri kullanmıştır:

Araştırmacı: *“Herhangi bir afet durumunda Balıkesir'deki halka en çok yardım ve desteği temin edecek kurum veya kuruluş olarak devletin ve STK'ların konumu nasıldır?”*

K13: *“Devletin imkânlarıyla STK'lar karşılaştırılmaz tabii. Hangi ülkede STK imkânı daha fazla olabilir ki sanmıyorum. Ekonomik kaynaklar ve yeterli personeller devlette var. STK'ların gönüllülüğü sağlaması ve ek iş gücü sağlaması önemli tabii. Ama güçleri bir yere kadar yeter.”* (33, Erkek)

⁴ Sayısal kod ilişkileri tarayıcısındaki sayı, katılımcıların belirli bir cümlesinde ya da cümleler grubunda ilgili alt kodların aynı anda birlikte ne kadar kullanıldığını göstermektedir. Örneğin bu tabloda, katılımcıların yapmış olduğu değerlendirmelerde, STK'ların toplumsal hizmetleri ve STK= Alyuvar alt kodlarının birlikte 22 defa kullanıldığı belirtilmektedir.

STK'ların analitik yönleri ve pratiklikleri, katılımcılar tarafından değinilen başka bir olumlu STK özelliğidir. Afet yönetiminde STK'ların konumunun geçmişten bugüne değişiminin nasıl olduğuyla ilişkili soruya bir katılımcının verdiği şu yanıt dikkat çekicidir:

“STK'lar geçmişe kıyasla kendilerini sahada ve eğitimde geliştiriyorlar. Bu durum da rekabetin oluşmasına yol açıyor. Rekabet de kaliteyi arttırıyor. STK'lar afet durumunda analitik düşünebiliyorlar. Böylece hızlı ve etkili kararlar alınabiliyor.” (K9, 47, Erkek)

44 yaşındaki bir katılımcı, kamu kurumlarıyla kıyaslama yaparak STK'ların pratikliklerini ön plana çıkarmıştır. Katılımcı STK'ların afet yönetimindeki avantaj ve dezavantajlarına yönelik sorunun avantaj kısmı için şu ifadeleri kullanmaktadır:

“STK'lar devlet kurumlarına göre daha çabuk toplanabiliyor. Olay yerine gidiyorlar.” (K10, Erkek)

STK'ların pratiklik yönünü kamu kurumlarıyla karşılaştırma yapıp, üstü kapalı da olsa ifade eden bir başka katılımcı da şu değerlendirmede bulunmuştur:

Araştırmacı: *“Sizce STK'ların yokluğu durumunda afet yönetiminde ne gibi farklılıklar olur?”*

K7: *“Devletin buraya gelmesi lazım. AFAD'ın burada şubesi yok mesela. Buraya gelmesi uzun sürer. Yardım geç ulaşır. Kendi imkânlarıyla enkaz altından çıkabilen olursa olur.”* (54, Erkek)

STK'ların analitik bakış açılarına ve pratikliklerine yönelik tezleri pekiştiren bazı katılımcılar, söz konusu nitelikleri mekânsal bilgi çerçevesinde yorumlamışlardır. Bu noktada katılımcılar, STK'ların buldukları bölgeyi iyi bilmelerinin çok önemli olduğunu şu cümlelerle savunmaktadırlar:

“...STK'dakiler bölgeyi daha iyi bilir. Bu yüzden afet bölgesine daha çabuk ulaşırlar.” (K3, 43, Erkek)

“...Ama Gönen'de dağda biri kaybolda GÖNDAK, AFAD falan bulamaz. Sadece biz buluruz. Yaşandı da bu zaten. Ben buradaki çevreyi çok iyi biliyorum. Olası bir kaybolma durumunda da Google Earth'ten faydalanıp şu alan içinde buluruz kaybolan kişiyi diyorum. Öyle de çıkıyor.” (K14, 54, Erkek)

Katılımcıların bakış açıları değerlendirildiğinde, STK'ların zehirleri kadar panzehirlerinin de olduğu ifade edilebilir. Bazı katılımcıların altını çizdiği üzere STK'ların afet yönetiminin pek çok aşamasında kritik destekler sağladıkları ve kamu kurumlarının boşluklarını kapadıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında afet süreçlerinde STK'ların devletin sağ kolu pozisyonunda oldukları ve hatta belki de bu anlamda devleti güçlendirdikleri söylenebilir. STK'ların analitik düşünebilme ve pratiklik potansiyelleri ise saniyelerin dahi önemli olduğu afet sonrası süreçlerde önemli katkılar sunma olanağı sağlamaktadır.

Bir Zehir Olarak STK'lar

STK'ların olumsuz yönleri kayda değer sayıda katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Bu anlamda STK'ların negatif olarak en fazla öne çıkarılan boyutu afet sonrası süreçte afet bölgesindeki STK'ları yönetecek ve koordine edecek bir lider olmadığı müddetçe STK'ların düzensiz ve sistemsiz hareket etmeleridir (Şekil 5). Katılımcılardan bir bölümü, STK'ların mevzu bahis olumsuzluğunu, afet yönetimi aşamalarında devletin etkisiz kalması durumunda yalnızca STK'ların gereken etkinliği ve başarıyı sağlayıp sağlayamayacaklarına yönelik soruda şu değerlendirmelerde bulunarak yanıtlamışlardır:

“STK'lar sağlayamaz. Devletin ağırlığı gerekiyor bu durumda. Üst seviyeden insanlara ihtiyaç oluyor. STK'lar olarak biz yardımcıyız. Güçlü konumda birileri gerekiyor kısacası.” (K2, 38, Erkek)

“STK’lar sağlayamaz. Başımızda devletten bir yönetici olmalı. AKUT’un belli bir dili, bir yöntemi var mesela. Tek tip, tek dili var. Fakat biz onlarla bir çalışma yapmadık. Diğer STK’lardan bazılarıyla bir çalışmamız olmadı. STK’ların tek dilde bir çalışmaları yok. Tabela dernekleri var mesela. Afetlere 3 kişiyle geliyorlar. Ne yapacaksın 3 kişiyle? Bazı grupları birleştirip bazılarını da ayırması gerekiyor devletin bu süreçte. Diğer türlü sıkıntı çıkıyor. Gitme dediğin noktaya gidiyor bazıları. Herkesin bölgesini devlet belirliyor. Ona göre hareket ediliyor. Diğer türlü herkes birbirinin bölgesine giriyor ve karışıklık çıkıyor.” (K10, 44, Erkek)

Bir Kızılay temsilcisi ise afet yönetimindeki tüm paydaşlara düşen muhtelif roller olduğu için STK’ların başarı elde edemeyeceği fikrini şu şekilde ortaya koymuştur:

“STK’lar organizasyon ve koordinasyon açısından sıkıntı yaşar bence. Çünkü afet yönetiminde tüm devlet kurumlarının ve STK’ların ayrı ayrı belirli rolleri var. Bu rollerin dışına çıkılırsa organizasyonda sıkıntı olur.” (K19, 25, Erkek)

Bazı katılımcılar, yetersiz STK’ların afet süreçlerine katılım ısrarlarını ve bu yüzden düzensizliklerin ortaya çıkmasından söz etmiştir. Söz konusu olumsuzlukların 30 Ekim 2020 tarihinde yaşanan İzmir Depremi’nden sonra fazlasıyla görüldüğü anlaşılmaktadır. Buna yönelik olarak bazı katılımcı değerlendirmeleri şu şekildedir:

“...Dezavantajları ise yeterli ekipman olmadan olay yerine gitmeleri. İaşe açısından yetersiz olanların sıkıntı yaratmaları. Bunu İzmir Depremi’nden sonra yaşadık mesela. Gereksiz sayıda STK vardı orada. Gereksiz kalabalık oluşturdular. Afetzedeler için hazırlanan gıdaları yiyenler oldu. Arkadaşım sen milletin hakkını niye yiyorsun değil mi? Bunun gibi olumsuzluklar oluyor STK’larda.” (K12, 55, Erkek)

“...Dezavantaj olarak ise şunu söyleyeyim. Bazen afet bölgesinde bir enkazın üstünde 50 STK oluyor. İzmir Depremi’nde oldu mesela böyle.” (K7, 54, Erkek)

Doğrudan STK’ların kendisinden kaynaklanmasa dahi, kötü niyetli kişilerin içerisinde olduğu suistimaller bulunmaktadır. Bu kişiler STK kisvesi altında afetzedelerde birtakım hasarlara sebep olmaktadır. Bazı katılımcılar da bu durumu dile getirmiş ve aşağıdaki yorumlamaları yapmıştır:

Araştırmacı: “Afetlerin oluşturduğu kriz ortamını fırsata çevirmek için STK’lara düşen roller mevcut mudur? Eğer varsa bu roller nelerdir?”

K9: “...Yine 99 Depremi’ni örnek vereyim. O dönemde STK görünümü altında organ mafyası olanlar vardı. Bu maskeyi kullanarak insanlara zarar verdiler. Hırsızlık yapanlar oldu. Böyle fırsatçılık yapanlar da oluyor.” (47, Erkek)

K10: “Bunu şu şekilde cevaplayayım. Fırsat tabirini başka şekilde kullanacağım ama. Afetleri kendi amaçları uğruna kullananlar oluyor. Arama-kurtarma tulumlarını giyip, kendileri STK ekibinin üyesi gibi gösterip mal kaçıranlar, hırsızlık yapanlar oldu.” (44, Erkek)

Afet temalı STK’ların ortaya çıkış gayeleri ne kadar insani olsa da daha önce belirtildiği üzere insanlardan oluşan her yapı gibi STK’larda da birtakım kusurlar ve eksiklikler görülebilmektedir. Bazen doğrudan STK’lardan kaynaklanan, bazen de dolaylı açıdan STK’ları ilgilendiren bu olumsuzlukların STK temsilcilerinin bir bölümü tarafından dile getirilişi, STK’ların öz eleştiriye açık olmaları ve kusurlarını kapatma arzularının anlaşılması için önemlidir.

STK’ların Sosyal Yönleri

İsimlerinde yer aldığı üzere STK’lar öncelikle toplumu temsil etmekte ve toplumsal faydayı ön plana almaktadır. Afet temalı STK’larda da bu anlayışın varlığından bahsedilmesi mümkündür. Nitekim STK’lar sadece afet sonrası arama-kurtarma ve çeşitli diğer yardımlar kanalıyla değil, afet öncesinde de birtakım faaliyetler aracılığıyla toplumsal hizmetlerde

bulunabilmektedir. Lakin her STK'nın eş değer nitelikte olmadığı göz önüne alındığında, toplumsal hizmetin verilmesinde birtakım olumsuzluklar gün yüzüne çıkabilmektedir. Dolayısıyla katılımcıların bakış açılarına göre STK'ların olumlu ve olumsuz anlamda ele alınabilecek sosyal yönleri, diğer olumlu ve olumsuz yönlerinden ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. STK'ların sosyal boyutlarına dair katılımcıların en çok altını çizdikleri husus, halka afet farkındalığı ve bilinci aşılmasıdır (Şekil 5). Bu kapsamda bazı katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Araştırmacı: “Kuruluşunuzun yerel halkın afet hazır bulunuşluğuna katkısı nasıldır? Bu konuda halka eğitimler verilmekte midir?”

K15: “Halkımıza her afet için ayrı olarak afet sırasında ve sonrasında neler yapmaları gerektiğine yönelik bilgiler paylaşıyoruz. Hem yüz yüze hem de sosyal medya hesaplarımızdan oluyor bu. Kentlerdeki ve kırsal bölgelerdeki insanların ayrı ayrı nasıl davranmaları gerektiğiyle alakalı da bilgiler paylaşıyoruz.” (36, Kadın)

Afet farkındalığını ve bilincini artırmak amacıyla yürütülen STK faaliyetlerinin bilhassa çocuklara yönelik olarak çokça yapıldığı görülmektedir. Birtakım katılımcılar, bağlı buldukları STK'ların farklı ilçelerdeki çocuklara afet farkındalığı kazandırmak için pek çok çalışma içerisinde olduklarını şu şekilde belirtmişlerdir:

“Bandırma, Erdek, Manyas gibi ilçelerdeki okullarda çocuklarla beraber her yıl tatbikatlar yapıyoruz. Yetişkinlere ulaşmak zor çünkü. O yüzden önceliğimiz çocuklar. Ağaç yaşken eğilir.” (K9, 47, Erkek)

54 yaşındaki bir katılımcı, temsil ettiği STK'nın çocuklara afet farkındalığı aşılama projesinden bahsetmektedir. Katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Çocuk kulübü kurma planımız var. Afeti tiyatro ile anlatmak hedefindeyiz. Afet eğitimlerinde çok kapan gibi şeyler söyleniyor ama. Yaparak öğrenmek daha kalıcı. Çocukların da ilgisini çeker bu. Afetle ilgili bir tiyatro oyununda oynarlar çocuklar. Eğlendirici ve öğretici olur bu. Çocuğun hafızasında kalır. Bunları küçük yaşlarda öğrenmeleri çok iyi olur.” (K7, Erkek)

Toplumsal yapının en kırılgan kesimlerinin dezavantajlı gruplar olduğunu söylemek mümkündür. Bununla paralel olarak, herhangi bir afetten en fazla hasar alma potansiyeli taşıyanların da dezavantajlı gruplar olduğu savunulabilir. Görüşülen STK'ların büyük bir çoğunluğunun dezavantajlı gruplara yönelik herhangi bir faaliyetleri ya da projelerinin bulunmaması fazlasıyla dikkat çekicidir (Şekil 5). Sadece üç STK temsilcisinin dezavantajlı kesimler için projelerinden veya faaliyetlerinden bahsettikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bir afet durumunda engellilere nasıl yardım edileceğine dair eğitimler veriyoruz insanlara. Nasıl taşınacakları gibi şeyler.” (K2, 38, Erkek)

K3: “Yaşlıların bilinçlendirilmesi için İçişleri Bakanlığı'na bir proje gönderdik.”

Araştırmacı: “Nasıl bir proje bu?”

K3: “Yaşlıların evlerine afet çantası gönderilmesi, afet sırasında neler yapmaları gerektiğinin öğretilmesi ve afet sonrasında aramaları gereken yerlerin bildirilmesi gibi şeyler var.” (43, Erkek)

Balıkesir'deki afet temalı STK'ların birçoğunun, toplumdaki afet farkındalığının gelişimini fazlasıyla önemsedikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada özellikle çocuklara yönelik afet eğitimlerinin yoğunluğundan bahsedilebilir. Dolayısıyla, bir katılımcının da belirttiği üzere “Ağaç yaşken eğilir.” atasözünün STK'larca benimsendiğinden bahsetmek yanlış olmayacaktır. Zira gelecekteki olası afetlerin büyük boyutlara varmaması için en önemli koşullardan biri de afet bilincine sahip bir toplumun inşasıdır. Bununla birlikte, toplumsal

yapının en önemli parçalarından olan dezavantajlı gruplara özgü faaliyet ve proje eksiklikleri de görmezden gelinemeyecek ve sorgulanması gereken boyutlardadır.

Zamanda Yolculuk Yapan STK'lar

Zamana bağlı olarak neredeyse her şey değişebildiği gibi STK'ların yapıları, nicelikleri, nitelikleri, önemleri ve konumları da değişmektedir. Afet temalı STK'larda da aynı durum geçerlidir ve daha önce değinildiği üzere 17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999'da yaşanan depremlerin afet temalı STK'lara etkileri de kayda değer biçimde olmuştur. Bu durum, katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Bu doğrultuda bir katılımcı AKUT ve AFAD örneklerine başvurarak aşağıdaki cümleleri kullanmıştır:

Araştırmacı: “Sizce STK'ların afet yönetimindeki konum ve rolleri geçmişten bugüne ne yönde değişmiştir?”

K2: “Geçmişe göre çok iyi. Eskiden bu tarz afet yönetiminde rol alan STK'lar yoktu. Beşiktaşlılar Derneği, camiye yaşatma derneği, yardımlaşma dernekleri vs. vardı. Şimdi çok fazla sayıda varlar. AKUT son yıllarda biraz siyasi yöne kaysa da özellikle 99 Depremi'nden sonra çok önemli işler yaptı. AFAD Sivil Savunma'yı o zamanlar. İsmi değişti sonra.”

Araştırmacı: “Öyleyse afet temalı STK'lar hem nicelik olarak arttı hem nitelik anlamında gelişti denebilir mi?”

K2: “Evet hem nicelik hem nitelik olarak arttı. Böyle diyebiliriz.” (38, Erkek)

STK'ların niteliksel gelişimi yönünde benzer değerlendirmelerde bulunan başka katılımcılar da vardır. Katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“99 Depremi bu açıdan milat oldu. Ondan önce STK'lar çorba, su vs. dağıtıyordu sadece. Bugün daha gelişti tabii işler. Teknoloji gelişti, ekipmanlar gelişti, olanaklar arttı.” (K6, 47, Erkek)

STK'larla ilgili eleştiri yapan ve toplumun bir kısmının kendilerine yönelik bakış açısındaki değişikliği vurgulayan bir katılımcı da bulunmaktadır. Yakın geçmişe kıyasla STK'ların değerlerinin somut bir şekilde azaldığını düşünen şu tespitleri yapmıştır:

“STK'lara daha önce çokça ihtiyaç duyulurdu. Daha aktiflerdi. Şimdi öyle değil. Ayrıca mesela eskiden bizi köylüler defînci olarak görürdü. Bana mesela kadın başına ne işin var dağlarda diyenler olurdu. Şu an böyle bir anlayış yok.” (K5, 58, Kadın)

Katılımcılar, genellikle, STK'ların 1999 depremlerinden sonra hem nitelik hem nicelik anlamında geliştiklerini savunmaktadırlar. Katılımcılar tarafından 1999 depremlerinin milat olarak ele alınması, literatürle paralel bir değerlendirmedir (Akgüngör, 2010; Jalali, 2002; Odabaş, 2016; Özerdem & Jacoby, 2006; Yavaş, 2005). Ayrıca STK'ların konumlarının değişmediğini ve önem kaybettiğini düşünen sadece birer kişinin bulunması ilgi çekicidir.

Aynı Dili Konuşan STK'lar

STK'ların sürdürülebilirliği son derece hassas bir konudur. Özellikle Türkiye gibi sık sık ekonomik krizlerin ve enflasyon ortamının hüküm sürdüğü ülkelerde STK'ların hayatta kalması ziyadesiyle zorlaşabilmektedir. Bu durumda STK'ların ya kendi kendilerine yetebilmeleri ya da farklı çözümlere başvurmaları gerekebilmektedir. İHH veya Kızılay gibi Türkiye'nin pek çok yerinde şubeleri bulunan ve genel merkezleri olan STK'lardaki şubeler çoğunlukla genel merkezden, bir başka ifadeyle kendi bünyelerinden maddi ve manevi destekler alarak sürdürülebilirliği sağlayabilmektedirler. Nitekim İHH ve Kızılay temsilcileri, genel merkez kaynaklı desteklerin üstünde çokça durmuşlardır. Örneğin Kızılay'dan bir temsilci, gelirleri ve genel merkezle ilişkileri konusunda şu yorumlamayı yapmıştır:

“Ankara’daki genel merkezimizden özellikle ramazan aylarında olmak üzere gıda kolileri de geliyor. Şunu da ekleyeyim. Yıllık gelirimiz 12.000 TL ve üzerinde olduğunda bunun yüzde 40’ını genel merkeze gönderiyoruz. Yüzde 60’ı bize kalıyor.” (K19, 25, Erkek)

Genel merkeze bağlı olmayan birçok STK ise farklı çözümlere yönelmektedir. Bu çözümler daha önce belirtildiği gibi masrafların üyelerce karşılanması veya aidatlara bağlı kalmanın yanı sıra etkinliği, kaliteyi ve başarıyı artırmak, böylece sürdürülebilirliğe katkı sağlamak için diğer STK’larla bağlantıları yoğunlaştırmayı da içermektedir. Mevzubahis bağlantılar yurt içinde veya yurt dışında faaliyet gösteren STK’larla kurulabilmektedir. Buna karşın örnekteki STK’lardan sadece birinin yurt dışındaki STK’larla bağlantısı söz konusudur. Bu durum, STK’lar arasındaki iletişim eksikliğini göstermesi bakımından önemlidir (Şekil 8). İlgili STK’nın temsilcisi, ulusal veya uluslararası akreditasyonlarının bulunup bulunmadığına dair soruya ekleme yaparak, geçmiş dönemde hayata geçirdikleri ve pandemi nedeniyle yapamadıkları uluslararası afet tatbikatlarıyla alakalı şu bilgileri vermiştir:

“Uluslararası anlamda şunu ekleyeyim ama. 2-3 yıl kadar önce Almanya, Çin, Bulgaristan ve Yunanistan gibi toplam 7 ülkedeki afet ekipleriyle tatbikat yapacaktık Türkiye’de. Fakat tabii pandemi süreci sekteye uğrattı bunu. Yapamadık. Daha önce 2004’te Edirne’de Almanya, Bulgaristan ve Yunanistan’daki ekiplerle tatbikat yapmıştık. 2006’da da Yunanistan’da bir tatbikatımız olmuştu.” (K10, 44, Erkek)

Şekil 8: STK’ların Uluslararası Yönlerindeki Zayıflıklar ve STK’lar Arasındaki İletişim Eksikliği Alt Kodlarının Birbirine İlişkilerini Ortaya Koyan Sayısal Kod İlişkileri Tarayıcısı

Kod Sistemi	STK’ların uluslararası yönlerindeki zayıflıklar	STK’lar arasındaki iletişim eksikliği
STK’ların uluslararası yönlerindeki zayıflık		10
STK’lar arasındaki iletişim eksikliği	10	

Aynı katılımcı, temsil ettiği STK’ya bağlı ekibin aldığı afet eğitimlerinin yurt dışı bağlantısına vurgu yapmıştır. Katılımcı, bu bağlantının kendilerine büyük fayda sağladığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Hatırlıyorum da aldığımız ilk afet eğitimimiz çomaklarla olmuştu. Daha sonra bize SCD yani İsviçre ordusu eğitim verdi. Bize ayrıca ekipman verdiler. Jeneratör, hilti verdiler. Kimyasal eğitimi bile aldık onlardan. Bize büyük katkıları var SCD’nin.” (K10, 44, Erkek)

Castells (1996), Sassen (2002) ve Taylor (2004), STK’ların küresel sivil toplumla bütünleşmesinin en önemli yolunun şehirler olduğu konusunda hemfikirdirler. Şehirler, ulusal ve uluslararası STK faaliyetlerinin birlikte yürütülebilmesi için uygun bir ortam sunarak küresel sivil toplumun vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadırlar (Sassen, 2002: 217). K10’un bağlı olduğu bu STK’nın da Balıkesir’deki afet temalı tüm STK’lar içinde en azından bir dönem için küresel sivil toplum mefhumuna en yakın hatta tek STK olduğu belirtilebilir. Bununla birlikte, mevzubahis STK Balıkesir’in Gönen ilçesinde bulunmaktadır. Gönen ilçesinin Castells (1996), Sassen (2002) ve Taylor’un (2004) nitelendirdikleri şekilde küresel sivil toplum sistemine taşınmayı kolaylaştıracak bir alan olduğunu ifade etmek pek mümkün değildir. Bu noktada ilgili STK’nın üyelerinin nitelikleri, yurt dışı bağlantıları ve performanslarının etkisi öne çıkmaktadır.

Başka bir STK temsilcisi, uzmanlık alanlarının ne olduğu sorusuna karşılık, çeşitli paydaşların yanı sıra diğer STK’lara verdikleri eğitimlerden de bahsetmiştir. Katılımcı aşağıdaki değerlendirmeleri yapmıştır:

“Özellikle depremlerde zarar gören vatandaşlarla kamu kurumları ve STK’lar arasında iletişim köprüsü görevi görüyoruz. Kandilli’yle entegre olan bir iletişim sistemimiz var. Koordinasyon sağlama açısından önemli bir görevimiz var. Afet sonrası telefon ve internet sistemi çökse dahi telsizle iletişim hâlâ devam edebiliyor. Dolayısıyla afette yaşanabilecek bir çökmede bizim etkinliğimiz önemli oluyor. Ayrıca vatandaşlara, AFAD gibi devlet kurumlarına ve diğer STK’lara telsiz eğitimleri ve amatör telsizci sertifikası veriyoruz.” (K4, 36, Erkek)

STK’ların diğer STK’larla kurdukları ilişkiler, karşılıklı faydanın elde edildiği bir ortamı meydana getirmektedir. STK’lar arasında bilgi akışının mümkün olduğu ve böylece ortak dilin konuşulabildiği bu ortam sayesinde kendilerini sürekli yenileyen, yerlerinde saymayan STK’lar ortaya çıkmaktadır. Mekânsal ölçekte ilişkilerini yurt içinin yanı sıra yurt dışındaki STK’larla da diri tutanlar, afet konusunda güncel uygulamaları ve bilgileri öğrenebilmek açısından da avantajlı olabilmektedir. Bu açıdan örnekteki STK’lar arasından sadece birinin uluslararası bağlantıya sahip olması, üzerinde düşünülmesi ve tartışılması gereken bir konudur.

Farklı Dilleri Konuşan STK’lar

Önceki bölümlerde ifade edildiği gibi afet organizasyonu içerisinde yer alan ve farklı uzmanlık alanlarına sahip STK’ların varlığından söz edilebilir. Geniş bir kapsamı olan afet kavramının organizasyonunda birçok farklı alandaki boşluğu dolduracak STK’lara duyulan ihtiyacın göz ardı edilmesi pek tabii ki mümkün değildir. Bununla birlikte, çeşitli sebepler neticesinde imkânları nispeten az olan, gelişmeye kapalı olan veya diğer STK’larla ortak bir dil konuşabilecekleri iletişim platformundan uzak duran STK’ların, tam tersi nitelikte olanlara kıyasla etkinlik, başarı ve kalite gibi noktalarda eksiklik yaşadıkları söylenebilir. Bu durum, farklı dilleri konuşan STK’ların artmasına etki etmektedir. Örneğin, kendi olanaklarının AKUT, İHH veya Kızılay kadar olmadığını savunan bazı katılımcılar şu değerlendirmeleri yapmışlardır:

Araştırmacı: “Masraflarınızı nasıl karşılıyorsunuz? Gelirleriniz faaliyetlerinizin düzenli bir şekilde devam etmesi konusunda yeterli mi?”

K9: “Biz tabii AKUT kadar destek alamıyoruz. Onlar hem maddi hem manevi açıdan çok fazla destekleniyor. Bizim limitimiz belli. Faaliyetlerin devamı için yeterli değil tabii kaynaklarımız. Ama yol, gıda gibi masrafları bölüşüyoruz. Atıyorum 8 kişi bir yere gidince benzin masrafı 800 TL tutarsa herkes 100 TL ödüyor. Yemeğini suyunu da herkes yanında getiriyor. Bazen sponsorlar da yardımcı oluyor. Araç vs. kirliyoruz bazen. Ama ağırlıklı olarak ben karşılıyorum masrafları. Benden sonrası tufan. Ne olacak bilemem ben gidersem.” (47, Erkek)

Araştırmacı: “Sizce STK’ların afet yönetiminde sağladığı avantajlar (veya varsa ortaya çıkardığı dezavantajlar) nelerdir?”

K1: “Dezavantajı bence yok. Afet yönetimine müdahiller STK’lar. Devletin ve STK’ların afet yönetiminde rolü %50-50. Ayrıca Kızılay, İHH gibi kuruluşların imkânları fazla oluyor.” (52, Erkek)

Bazı STK temsilcileri, ekiplerinin afetlerin meydana getirdiği ve uzmanlık sahaları dışında kalan farklı etkilere karşı müdahaleden kaçınacaklarını vurgulayarak belirli sınırlar ve alanlar dâhilinde çalışmalar yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların kullandıkları ifadeler şöyledir:

“O tip durumlarda daha çok kıyılarda görev alıyoruz. Dalgıçlık anlamında bir katkımız olmuyor. Ekibimizde dalgıç yok. Ama daha çok deprem odaklıyız.” (K10, 44, Erkek)

“Biz daha çok dağda ve ormanda kaybolan kişileri bulmak konusunda mahiriz. Depremde arama-kurtarma enkazdan çıkarma ise başkalarının işi. Biz yapamayız onu.” (K14, 54, Erkek)

STK’ların farklı dilleri konuşmaları, uluslararası STK’larla ilişkilerin zayıflığı olarak da örneklendirilebilir. Bu bağlamda bir katılımcı, uluslararası STK’larla ilişkileri olmamasına rağmen 23 Ekim 2011 tarihindeki Van Depremi’nde Güney Kore’den gelen bir STK ile yaşadıklarını şu cümlelerle anlatmıştır:

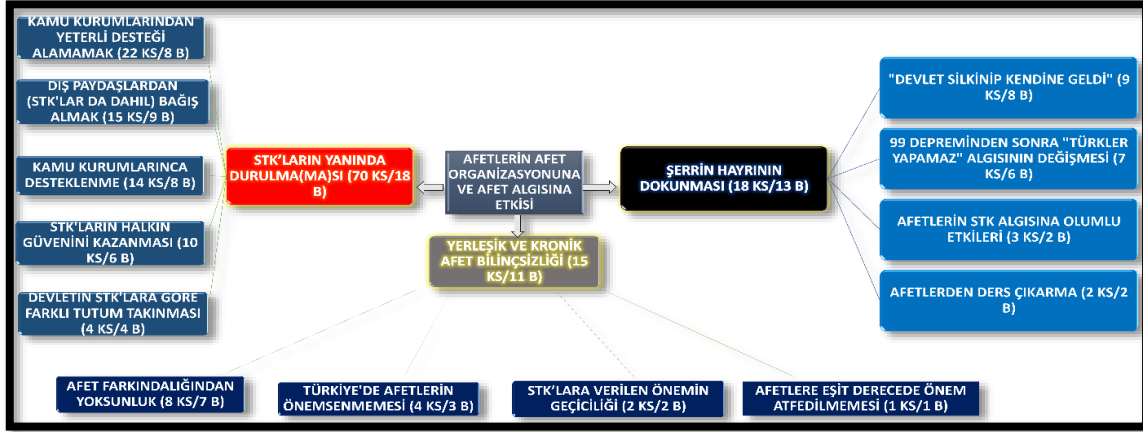
“Uluslararası STK’larla ilişkimiz yok pek. Türkiye’ye geldiklerinde olabiliyor. Van Erciş Depremi’nde Kore 911 arama kurtarma derneğiyle olmuştu mesela. Bize zimmetlendi bu dernek deprem sonrasında. Ama Kore’den gelen ekipte İngilizce, Fransızca veya Almanca bilen kimse yoktu. Beden diliyle anlaştık biz de. Haritayı koyduk elimizle gösterdik şurası diye falan. Git işareti yaptık vs. O şekilde anlaştık.” (K9, 47, Erkek)

Bazı katılımcıların ifadeleri, her STK’nın eşit şartlara sahip olmadığı tezini destekleyecek niteliktedir. Bu doğrultuda katılımcılar Türkiye’nin farklı birçok noktasında bulunan ve tanınırlık oranı yüksek olan STK’larla kendilerini özellikle ekonomik açıdan kıyaslama gereksinimi hissetmişlerdir. Ayrıca birtakım STK temsilcilerinin afet organizasyonunda belirli sınırlar dışına çıkmadıkları ve uzmanlık alanlarına göre hareket ettiklerine dair söylemleri, daha önce bahsedilen afet sonrası süreçlerdeki STK suistimallerinin aleyhinde olduklarını ve herkesin üzerine düşen rolü yapması ilkesine uygun bir tavır takındıklarını göstermesi açısından önemlidir.

Afetlerin Afet Organizasyonuna ve Afet Algısına Etkisi

Daha önce değinildiği gibi afetler toplumsal düzende, siyasette ve ekonomide hasar bırakmaktadır. Bu nedenle afetler fazlasıyla olumsuz bir durumu ifade etmektedir. Bununla birlikte, afetlerin tamamen negatif sonuçlara yol açmayacağı da bilinmesi gerekmektedir. Zira tarihsel süreçte de görüldüğü üzere birtakım büyük afetler (örneğin Kobe Depremi ve 11 Eylül Saldırısı), toplumsal hafızayı etkilemekte ve afetlere olan bakış açısını değiştirmektedir. Hükümetlerden başlayan bu değişimler topluma da yayılarak, afetlerin ciddiyetinin idrak edilmesi ve böylelikle afet yönetimindeki eksikliklerin ve yanlışlıkların giderilmesi için adımlar atılması mümkün hâle gelmektedir. Dolayısıyla afetlerden ders çıkaran bu zihniyet sayesinde, gelecekteki afetlerin minimum hasarla atlatılması sağlanabilmektedir. Buna rağmen, büyük çaplı afetlere karşı aynı tepkinin verilmediği veya verilen tepkinin geçici olduğu vakalar da söz konusudur. Toplumsal hafızadaki *kronik afet bilinçsizliğinin* sürdürülmesi anlamına gelen bu vakalarda ise afetlerin olumsuz etkilerinin katlanarak devam etme ihtimali çok yüksektir. Bu bölümde Türkiye’de siyasi ve toplumsal açıdan afetlerin etkisinin katılımcıların bakış açısına göre hangi yöne kaydığı açıklanmaya çalışılmış ve afet yönetiminin birer parçası olarak halkın ve yöneticilerin STK’lara destek verip vermedikleri de ele alınmıştır. Buna göre STK temsilcilerinin en çok değindikleri husus, toplumun ve siyasetin STK’ların yanında olup olmadıklarıdır (Şekil 9).

Şekil 9: Afetlerin Afet Organizasyonuna ve Afet Algısına Etkisi Alt Temasında Yer Alıp Katılımcılar Tarafından En Sık Belirtilen Kodlar ve Alt Kodlar

STK'ların Yanında Durulma(ma)sı

Temsil ettikleri toplumdaki ve iktidardan destek gören STK'ların, etkinlik ve performans düzeylerinin de artma ihtimalleri fazladır. Çünkü aldıkları bu güç, karşılıklarına çıkma potansiyeli olan engelleri azaltabilmekte veya dış etkenlerden çok, afet faaliyetlerine odaklanmalarını temin edebilmektedir. STK'ların yanında durulması ise kronik afet bilinçsizliğinin hüküm sürmediği ve afetlerden çıkardıkları derslere uygun hareket eden toplumlarda daha yaygın bir tavidir. Nitekim STK temsilcilerinden bir kısmı 1999 depremlerini Türkiye'deki afet algısının değişimi anlamında bir dönüm noktası olarak ele alsalar dahi, STK'ların kamu kurumlarından yeterli desteği alamadığına dair pek çok görüşün varlığı da dikkat çekicidir. Örneğin afet yönetimi aşamalarında STK'ların rollerini yerine getirmeleri ve performans göstermeleri için devletin imkân sağlayıp sağlamadığına dair soruda 55 yaşındaki bir katılımcı, verdikleri afet eğitimlerine katılımların çok olmadığını ve halkın ilgisizliğinin de altını çizip şu ifadeleri kullanmıştır:

"...Özellikle afet eğitimlerimize katılımlar istediğimiz gibi değil pek. Planlı da olmuyor. Çünkü afet eğitimcilerimizin sürekli okullarda olması eğitim vermesi için görevlendirme almaları lazım. Öğretmen aynı zamanda çünkü eğitimcilerimiz. Görevlendirme almaları için Kaymakamlık'a veya İl Milli Eğitime başvurduğumuzda da olumlu cevap alamıyoruz. Dolayısıyla planlı ve düzenli olamıyoruz eğitimlerimiz. Kamudan destek yok bize. Mesela afet yardımı için konteynır verdiler ama ifaiye emrinde kullanabiliyoruz ancak bunu." (K12, Erkek)

Başka bir katılımcı ise STK'ların afet yönetimine potansiyel katkısını sınırlayan bariyerlerin olup olmadığı sorusunu neden sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirmiştir. Katılımcı aşağıdaki yanıtları vermiştir:

"Destek yok STK'lara. Bir şey yapılmıyor desteksiz. Derneğin çalışma şevki kırılıyor. Şevki kırılınca dağılıyor dernekler. Bu durum da ilçeye zarar veriyor." (K7, 54, Erkek)

Aynı soruya yönelik olarak 58 yaşındaki bir STK temsilcisi ise STK'lara olan bakış açısının sağlıklı olmasından dolayı destek göremediklerini vurgulamıştır. Katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

"Üst taraf STK'ları ciddiye almıyor. STK'lar devlet tarafından yeterli ilgi göremiyor. Sorunları STK'lar çözebilir ama devlet sahip çıkarsa. Ama STK'lar laylaylom yapılan, eğlence odaklı yerler gibi görülüyor." (K5, Kadın)

Kamu kurumlarının STK'lara göre farklı tutum takındığını ve dolayısıyla eşit davranmadığını savunan katılımcılardan da bahsedilebilir. Örneğin bir katılımcı, afet yönetimiyle ilgili plan veya projelerde STK'lara söz hakkı verilip verilmediği sorusuna yönelik olarak aşağıdaki yorumlamayı yapmıştır:

“Devlete yakın olan STK'lara söz veriliyor sadece. Amatör olanlara söz verildiğini düşünmüyorum.” (K5, 58, Kadın)

STK'lara karşı takınıldığı iddia edilen farklı tutuma dair başka bir katılımcının ifadeleri ise egonun ve siyasetin devreye girmesi konusuna yoğunlaşmaktadır. Katılımcı durumu şöyle değerlendirmiştir:

Araştırmacı: *“Herhangi bir afet durumunda Balıkesir'deki halka en çok yardım ve desteği temin edecek kurum veya kuruluş olarak devletin ve STK'ların konumu nasıldır?”*

K6: *“...AFAD, kendisinden daha fazla ön plana çıkan STK'lara sıcak bakmıyor bazen. Siyasetler devreye girebiliyor, çekişmeler olabiliyor.”* (47, Erkek)

Kamu kurumlarının kendilerine destek verdiğini belirten katılımcılar da mevcuttur. Örneğin 44 yaşındaki bir katılımcı, uzmanlık alanlarının ne olduğu sorusunda, başarılarının devlet kurumlarınca takdir edildiğini savunarak şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Bizim kadar faal çalışan dernek yoktur. Yeni kurulan arama-kurtarma vs. derneklerine bile biz eğitim verdik. Bizi herkes parmakla gösterir. En faal derneklerden biriyizdir. Öncü birlik olarak ararlar bizi AFAD'dan. Ekip içindeki arkadaşlık ortamı başarılı olmamızı da sağlıyor.” (K10, Erkek)

Aynı katılımcı, afet yönetimi aşamalarında STK'ların hangi rollerinin olduğu ve devletin bu noktada STK'lara gerekli imkânları sağlayıp sağlamadığına ilişkin soruda yine başarılarını ön plana çıkarmış ve bu nedenle kendilerine destek olunduğunu vurgulamıştır. Katılımcının değindiği noktalar şöyledir:

“STK'lar afet öncesinde insanları bilinçlendirme konusunda fayda sağlıyor. Gönen'de mesela afet öncesi süreçlerde STK'lara destek olunuyor. Bazı STK'lar destek istiyor tabii ama işe geldiğinde işten kaçınma gayretine giriyorlar. Afet sonrasında derneklerin enkaz çalışmalarına da destek veriliyor. Mesela bizi istediğimiz yere yönlendiriyorlar. Tabii bunda sahip olduğumuz tecrübe ve tanınırlığımız da etkili. Bence bu anlamda AKUT'tan sonra biz geliyoruz. AFAD'dan bize STK'lar bu işin olmazsa olmazı diyorlar.” (K10, 44, Erkek)

Başka bir STK temsilcisi, kamu kurumlarının STK'lara yönelik pozitif bir bakış açısı olduğunu savunmuştur. Katılımcı şu ifadelerde bulunmuştur:

Araştırmacı: *“Türkiye'de afet yönetimi kapsamında devlet-STK ilişkisi göz önüne alındığında Balıkesir özelinde farklılıklar bulunmakta mıdır? Bulunuyorsa bu farklılıklar nelerdir?”*

K8: *“Ben bir farklılık olduğunu düşünmüyorum. Devletin STK'lara bakış açısını olumlu buluyorum. STK'ların katkısı takdir ediliyor.”* (43, Erkek)

Kızılay'dan bir temsilci de Balıkesir özelinde devlet-STK ilişkisinin farklı olup olmadığına yönelik soruda benzer bir düşüncüyü öne sürmüştür. Katılımcı tezini şu şekilde savunmuştur:

“Her yerde eşit davranılıyor bence STK'lara. Belki afetlerde zarar gören alanlarda ekstra ayrıcalıklar sağlanıyor olabilir. Ama stabilite olduğunda aynı davranıyor devlet STK'lara.” (K16, 39, Erkek)

STK'lara dış paydaşlardan verilen destekle ilgili katılımcılar arasında fikir birliğinin olmadığı görülmektedir. Kamudan destek gördüklerini veya önceki bölümlerde açıklandığı üzere halktan bağış aldıklarını belirtenler çoğunlukla ya başarılarının karşılıklı bulduğunu

belirten STK temsilcileridir ya da Kızılay ve İHH şubeleridir. Bu kriterlere uymayan STK'lar ise destek konusunda sıkıntılar olduğunun altını çizmişlerdir.

Şerrin Hayrının Dokunması

Mevcut eksikliklerin daha iyi görülmesi ve bu yönde gereken düzenlemelerin yapılması bakımından afetlerin birer dönüm noktası niteliğinde olmaları, esasen “şerrin hayra dönüşmesi” anlamına da gelmektedir. Bir başka deyişle olumsuz görünen bir durum, afet algısını etkileyerek olumlu sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir. Yaşanan algı değişimleri hem siyasi hem toplumsal olarak bütüncül bir etki alanına sahip olmasının yanı sıra kısmi bir etki de yaratabilmektedir. Fakat etki kısmi bile olsa, afetlerle mücadele ve potansiyel afetlerin yol açabileceği hasarların en aza indirilmesi için önemli adımların atılmasına vesile olabilmektedir. Katılımcıların bir bölümü bu anlamda 1999 depremlerinin afet yönetiminde “devletin silkinip kendine gelmesini” sağladığını savunmuşlardır. Örneğin 47 yaşındaki bir katılımcı, STK'ların afet yönetimindeki avantajları ve dezavantajlarıyla ilgili soruda 1999 depremlerinin yarattığı zihniyet değişimini Almanya örneği ile harmanlayarak şu şekilde ifade etmiştir:

“99 Depremi'ne kadar hep kendi insanımızın afet konusunda yeterli etkinliği sağlayamayacağını düşünürdük. Yabancılar yapar biz yapamaz derdik hep. Ama bu deprem sürecinde Türkiye'deki STK'lar bu anlayışı yıktı. Biz de yapabiliriz anlayışı oluştu. Devlet de silkindi bir. Kendine geldi. O zamana kadar Almanya'da geçerli olan İmar Kanunu bizde de aynı şekilde geçerliydi mesela. Almanya'da 3.0-3.2 büyüklüğünde deprem oluyor en fazla. Türkiye öyle mi? Burası deprem ülkesi. Büyük depremler oluyor. Aynı şekilde uygulanması mümkün değil ki bunların. Bu kanun 2002 yılında değişebildi. Kentsel dönüşüm konusunda da müteahhitler ve mal sahipleri karar veriyor. 60-70 yıllık sağlam olmayan binalar var. Bunlar bir depremde yıkılacak belli yani. Ama ekonomik veya diğer başka sebeplerden dolayı yenilenmiyor bunlar.” (K9, 47, Erkek)

STK'ların afet yönetimindeki konumunun geçmişten bugüne nasıl değiştiği sorusuna yanıt olarak 60 yaşındaki bir katılımcı, 1999 depremlerinin kamunun STK'lara bakışındaki olumlu etkisini ön plana çıkarmıştır. Katılımcı şu sözleri kullanmıştır:

“99 Depremi'nden sonra çok değişti. İyi yönde değişti. Devlet STK'ları tanımaya başladı. Eski Kaymakam bir toplantıda bana dedi ki “Sizi tanıyorum”. “Biz ilk defa gördük sizi, nereden tanıyorsunuz?” dedim. Meğer ekibimizi 99 Depremi'nde görmüş oradan tanıyor.” (K11, Erkek)

Afetlerin, toplumsal yapıyı oluşturan gruplardaki STK algısını pozitif yönde etkilemesi de mümkün olabilmektedir. Örneğin 38 yaşındaki bir katılımcı, afetlerin oluşturduğu kriz ortamını fırsata çevirmek için STK'lara düşen rollerin neler olduğuna dair soruda, sadece STK'lar özelinde fikir belirtmeyerek özel sektörün STK algısındaki değişime de değinmiştir. Katılımcı fikrini şu cümlelerle ortaya koymuştur:

“...Ayrıca STK'lara bakış açısı değişebilir ve pozitif olabilir. Şirketlerin afet sonrasında ilişkileri iyi olabiliyor mesela STK'larla dediğim gibi.” (K2, Erkek)

Katılımcılar, 1999 depremlerinin hem afet yönetimindeki zihniyet değişiminde hem de STK'lara dair toplum ve siyaset bazlı bakış açısındaki farklılaşmaya olumlu etkisini çokça vurgulamışlardır. Bu noktada en fazla değinilen husus, 1999 depremlerinden sonraki süreçte devlet nazarında afet yönetimindeki eksikliğin idrak edilmesi ve buna yönelik düzenlemeler yapılmasıdır. Değerlendirmeleri bu yönde olan katılımcıların birçoğu, bu düzenlemelerin önemini kabul etmekle birlikte tümüyle yeterli olmadığı fikrine sahiptir.

Yerleşik ve Kronik Afet Bilinçsizliği

Türkiye, afetler konusunda fazlasıyla hassas bir ülke olmasına rağmen afet farkındalığı ve afetlere verilen önemin yeterlilik düzeyleri tartışma konusudur. Tarihsel süreç incelendiği zaman, özellikle büyük çaplı afetler yaşandıktan sonra afetlerin ne kadar hayati bir öneme sahip olduğuna dair kamuoyunda genel bir kanı belirginleşmekte fakat bu durum geçici bir müddet boyunca görülmektedir. Zira toplum ekseriyetle, afetlerin üzerinden nispeten kısa süreler geçtikten sonra yaşanan felaketleri unutmaya eğilimine girmektedir. Mevzubahis eğilim, esasında toplumdaki *yerleşik ve kronik afet bilinçsizliğine* de işaret etmektedir. STK temsilcileri var olan afet bilinçsizliğini sıkça vurgulamışlardır. Bu noktada en çok belirtilen unsur, toplumsal düzeyde afet farkındalığından yoksunluktur. Bazı katılımcıların konuyla ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Araştırmacı: “Sizce Türkiye’de afet yönetimine dair sorunlar var mı? Varsa çözüm önerileri ne olabilir?”

K9: “Afet toplanma alanları konusu mesela. Kaç insan biliyor bir deprem durumunda hangi afet toplanma alanına gitmesi gerektiğini? Bilmedikten sonra ne önemi var? Bir afet hâlinde insanlar afet toplanma alanından konum atsınlar devlete örneğin.” (47, Erkek)

K18: “Halkın bilinçlendirilmesi gerekiyor. Mesela üç ayda bir ya da haftada bir cahil kesime ulaşacak eğitimler olmalı. Eğitimsiz kesim kalmamalı. Çoğu insan afet anında ne yapacağını bilmiyor. Eğitimsiz insanlar afet zamanlarında yardım ekiplerinin de işlerini zorlaştırıyor.” (45, Kadın)

Görüşmeciler tarafından en çok değinilen ikinci unsur ise afetlere önem verilmemesidir. 47 yaşındaki bir katılımcı STK’ların afet yönetimine katkısını sınırlayan engeller olup olmadığı sorusuna verdiği yanıtta yurt içi ve yurt dışı mukayesesi yaparak afetlerin pek dikkate alınmaması problemine değinmiştir. Katılımcı şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Bizi kanunlar sınırlıyor. Kanunlar düzenlenirse ve biz STK’lara görev tevdi edilirse olur ancak. Her şey kanunlara bağlı. Mesela yurt dışında bazı ülkelerde belediye gelirlerinin yüzde 10’u afet yönetimine harcanıyor. Türkiye’de böyle değil ki. Afetlere önem vermiyoruz. Kâğıt üstünde kalıyor her şey.” (K9, Erkek)

Başka bir katılımcı, yalnızca büyük afetlerden sonra ve kısa süreliğine afetlerin önemsendiğini belirtmiştir. Türkiye’de afet yönetimi konusunda problemlerin olup olmadığı sorusuna verdiği cevapta katılımcı şu açıklamayı yapmıştır:

“Halkın afet konusunda bilinçlendirilmesi lazım. Bu çok önemli. Afet olduğunda afetin önemi hatırlanıyor sadece. Sonra tekrar unutuluyor. Ama kim depreme karşı gerekli önemi alıyor? Kim denetliyor?” (K7, 54, Erkek)

Katılımcılar, toplumda yaygın hâlde mevcut olan afet farkındalığından yoksunluk veya afetleri önemsememe sorununu çokça yinelemişlerdir. Bununla birlikte, afet temalı STK’lara bağlı temsilciler olmalarına rağmen, bir kişi haricinde kalan katılımcıların deprem odaklı örnekler verdikleri ve diğer doğal veya beşerî olayları ikinci planda tuttıkları anlaşılmaktadır. Son olarak 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş-Pazarcık merkezli 7,7 ve Kahramanmaraş-Elbistan merkezli 7,6 büyüklüğündeki depremlerde görüldüğü gibi özellikle büyük çaplı depremlerin diğer afet tetikleyicilerinden çok daha fazla can ve mal kaybına sebep olduğu gerçeğini yadsımak pek mümkün değildir. Bununla beraber, “*afet eşittir deprem*” anlayışının örneklemedeki STK’lara da sirayet etmesinin sorgulanması gereken bir durum olduğu söylenebilir.

Afet Yönetimi Hiyerarşisinde Devlet ve STK’lar

Devletler ve devlet organını işleten iktidarlar, toplumsal hiyerarşide en üstte yer almaktadır. Bu konuları sayesinde iktidarlar ülkelerin dününü, bugününü ve geleceğini

etkileyen büyük kapsamlı kararlar alma olanağını da ellerinde bulundurmaktadır. Bahsi geçen makro alanlardan biri de afet yönetimidir. Afetlerin hayati önemleri, afet yönetiminin çok boyutlu, titiz ve özenli ele alınması icap eden bir konu olması anlamına da gelmektedir. Bu şartların yerine getirilme yollarından biri de toplumsal yapıdaki farklı paydaşların afet yönetimindeki karar alma süreçlerine dâhil edilmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi son kararı alma yetkisi hükümetlerdedir. Fakat toplumsal paydaşlara söz hakkının verildiği ve hükümetlerin aldıkları her kararı dikte ettirmediği zihniyete sahip toplumlarda afet yönetimi geçerli olabilmektedir. Afet yönetimi de afetlere karşı fazlasıyla etkili bir anlayıştır. Zira dünya çapındaki emsallerden de anlaşılacağı üzere, önemli kararlara toplumsal paydaşları da katan iktidarların yönettiği ülkeler, afetlerle mücadelede ziyadesiyle başarılı olabilmektedir. Nitekim bu bölümde de STK'ların afet yönetimindeki rollerinin daha sağlıklı kavranması açısından kamu kurumlarıyla STK'ların bağlantısı ve STK'ların karar alma süreçlerine katılımları değerlendirilmiştir. STK temsilcileri bu konuya ilişkin en fazla afet yönetiminde devletin STK'lardan daha güçlü olmasının altını çizmişlerdir (Şekil 10).

Şekil 10: Afet Yönetimi Hiyerarşisinde Devlet ve STK'lar Alt Temasında Yer Alıp Katılımcılar Tarafından En Sık Belirtilen Kod ve Alt Kodlar

Devlet ve STK'ların İlişkisel Koordinatlarının Belirlenmesi

Toplumun önemli bir parçası olan STK'ların kamu kurumlarıyla kurduğu ilişkilerin ortaya konması, kamu kurumlarının STK'lara yönelik algısı hakkında ipucu sağlayabilmektedir. Ayrıca STK'ların afet yönetimindeki konumları hakkında bir gösterge teşkil etmesi açısından da söz konusu ilişkilerin çerçevesinin çizilmesi oldukça faydalıdır. Bu noktada katılımcılar devletin afet yönetimindeki kudretini sıklıkla belirtmişlerdir. Son sözü devletin söylediğini fazlasıyla vurgulayan katılımcılar, her türlü kaynak ve imkânların da kamu kurumlarında bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca şekil 11'den de anlaşılacağı üzere devletin güçlü olması, STK-devlet kaynaklarının farklılığı ve afet faaliyetlerine katılım sorumluluğu alabilmesiyle ilişkilidir. Zira şekil incelendiğinde, *afet yönetiminde devletin daha güçlü olması* alt kodunun *kaynaklar açısından kamu kurumları karşısında STK'lar ile 6 defa*, afet faaliyetine katılımda AFAD ve STK inisiyatifinin etkisi ile 5 defa kullanıldığı görülmektedir. Bu ilişkileri ortaya koyan ifadelerden bir kısmı aşağıdaki gibidir:

"Afet devletin sorumluluğunda. Devletin öncülüğünde yapılabilir. Kimse devletten iyi yapamaz bunu. Devletin imkânı var sonuçta. İstedğinde devlet bir yere çadır getirir kurar." (K14, 54, Erkek)

"Son kararı veren devlet tabii. STK'ların güçleri bir yere kadar. Devletin kaynağı ve imkânı yetmezse STK'lar da bir şey yapamaz." (K8, 43, Erkek)

"Devlet kurumları bedava son model araçlar kullanıyorlar. Biz özel araçlarımızla gidiyoruz faaliyetlere. Biz gönüllü yapıyoruz bu işi. Onlar maaş alıyorlar ve ayrıca

afet durumunda olay yerinde görev aldıklarında harcırah alıyorlar. Ayakkabılarını bile devlet veriyor.” (K9, 47, Erkek)

Şekil 11: Afet Yönetiminde Devletin Daha Güçlü Olması, Afet Faaliyetine Katılımda AFAD ve STK İnişiyatının Etkisi ile Kaynaklar Açısından Kamu Kurumları Karşısında STK’lar Alt Kodlarının Aralarındaki İlişkiyi Gösteren Sayısal Kod İlişkileri Tarayıcısı

Kod Sistemi	Afet yönetiminde devletin daha güçlü olması	Afet faaliyetine katılımda AFAD ve STK inisiyatifinin etkisi	Kaynaklar açısından kamu kurumları krş. STKlar
Afet yönetiminde devletin daha güçlü ol		5	6
Afet faaliyetine katılımda AFAD ve STK	5		1
Kaynaklar açısından kamu kurumları krş.	6	1	

36 yaşındaki bir katılımcı ise karar organının kamu kurumları olduğunu kabul etmekle beraber, STK’ların kamu kurumlarının yetişemediği alanlara katkı sağladığını ve destekleyici pozisyonlarını ortaya koymuştur. Katılımcı düşüncelerini şu biçimde paylaşmıştır:

“Devletin her yere yetişmesi mümkün değil. Bu alanlarda STK’lar devreye giriyor. Devletin eksikliklerini kapatıyor. Fakat son karar verici organ devlet olduğu için STK’ların her konuya el atmaları mümkün değil.” (K4, Erkek)

İki önemli paydaşın ilişkileri açısından yoğun olarak bahsedilen bir başka husus ise afet yönetimiyle alakalı plan veya projelerde kamu kurumlarının STK’ların da görüşlerini almasıdır. Hatta bu konuda, İHH ve Kızılay dışında kalan dört STK temsilcisinin kamu kurumları tarafından kendilerine söz hakkı verildiğini belirtmeleri dikkat çekmektedir. Söz konusu dört STK’dan birini temsil eden bir katılımcı, güncel projelerle ilgili bilgilendirme metinlerinin kendilerine de kısa sürede yönlendirildiğini ifade etmiş ve şu değerlendirmeleri yapmıştır:

“Söz hakkı veriliyor. Mesela TAMP’la ilgili bir yazı ya da Telekom’a giden yazı bize de geliyor hemen. Görüşümüz önemseniyor. Ben muhalif biriyim ama bu konuda haklarını vermek lazım. Bu açıdan STK’ların yeterli derecede söz hakkı var.” (K2, 38, Erkek)

Katılımcılar arasında STK’lara söz hakkı verilmediğini düşünenler de bulunmaktadır. Bahsi geçen katılımcılardan birinin İHH temsilcisi olması ilgi çekicidir. Fakat söz hakkı konusunda bir katılımcının mekânsal bazlı bir değerlendirme yaptığı görülmektedir. Katılımcı aşağıdaki yorumlamayı yapmıştır:

“Ulusal düzeyde bir söz hakkı yok bence. Mahalli düzeyde kalıyor. Biz mesela afet toplanma alanlarının nereler olabileceğine dair ilgili makamlardan bilgiler, raporlar vs. alıyoruz. Bunun gibi şeyler oluyor ama ulusal afet yönetimindeki planlara dair bir söz hakkı durumu yok.” (K12, 55, Erkek)

54 yaşındaki bir katılımcı, AFAD’ın özellikle görev sorumluluğu konusunda birtakım eksiklikleri bulunduğunu iddia etmiş, hatta afet yönetiminde STK’ların rollerinin daha fazla olduğuna dikkat çekmiştir. STK’ların afet yönetimi aşamalarındaki rollerini irdeleyen soruda katılımcı şu yanıtları vermiştir:

“Afet yönetiminde en büyük rol STK’ların. AFAD adına görev yapıyoruz. Eğitim verme, broşür dağıtma gibi işleri biz yapıyoruz. Rolümüz daha fazla. AFAD sadece Balıkesir merkezde olduğu için Gönen’deki eğitime gelmiyorlar bazen. Bazen de öğlen saat birde yola çıkıp geç geliyorlar öğlen üçte örneğin. Sonra da mesai bitti deyip gidiyorlar.” (K7, Erkek)

Katılımcıların bir bölümü, kamu kurumları ve STK’lar arasındaki iletişim eksikliğinden söz etmiştir. AFAD’ın yetersizliği iddiasında olduğu gibi bu konuyu savunan İHH ve Kızılay temsilcilerinin bulunmadığı görülmektedir. İletişim eksikliğinin mevcudiyetini belirten bir

katılımcı, STK'ların afet yönetimine katkılarını sınırlayan engellerin olup olmadığı sorusunu kendileri açısından yorumlayarak şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Kendimizden örnek vereyim. AFAD eğitimi eğitmeni olmak için 2-3 yıl önce başvurduk kendilerine. Ama olumlu olumsuz bir dönüş yapmadılar 2-3 yıldır. Ayrıca tatbikatlar yapılabilirdi. Yaptılsa da bizi çağırmadılar hiç. Talep olmadı.” (K12, 55, Erkek)

Kamu kurumlarının kendilerine engel oluşturmadığını düşünen dört STK temsilcisinin varlığından da bahsetmek mümkündür. Söz konusu katılımcıların tümü İHH ve Kızılay dışındaki STK'lara bağlıdır. Afet yönetiminde STK'ların katkılarını sınırlayan bariyer olup olmadığına dair soruya bir katılımcı şu şekilde cevap vermiştir:

“Engel yok. Bizden bir örnek vereyim mesela İzmir Depremi olduğunda yıllık beyanname süresinin son günüydü ve son günde verememiştik beyannameyi. Bunun cezası var normalde ama olağanüstü koşullardan dolayı hoş görmüşlerdi bizi. Ayrıca valilik, AFAD gibi kurumlar da hiç engel çıkarmıyor bize.” (K2, 38, Erkek)

Anlaşıldığı üzere katılımcılar devlet-STK ilişkileri, bu ilişkilerin niteliği, STK'lara söz hakkı verilip verilmemesi ve AFAD'ın yeterlilik durumu gibi hususlarda herhangi bir fikir birliğinin haricinde çoğunluk görüşe dahi sahip değildir. Fakat özellikle Kızılay temsilcileri, AFAD'ın hiyerarşik üstünlüğüyle birlikte yeterliliğini, devlet-STK ilişkilerinin pozitifliğini ve STK'lara verilen söz hakkını, ayrıca afet yönetiminde STK katkısını sınırlayan kamu kurumları kaynaklı herhangi bir engel olmadığını fazlasıyla vurgulamışlardır. Devlet-STK ilişkileri açısından öne çıkan bir görüş olmaması, afet yönetiminin sağlam bir temele oturtularak afet yönetişimine dönüşmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın etkinleşmesi için *-bir nevi her türlü toplumsal etkileşim anlamına gelen-* sosyal sermayenin tam kapasiteyle kullanılmadığına dair gösterge oluşturmaktadır (Ahrens & Rudolph, 2006; Pelling & High, 2005). Bu durum, katılımcıların bağlı oldukları STK'larla halkın ilişkisi açısından eksikliklerin bulunduğu görülmesiyle ve bu nedenle halkın afetler konusundaki fikirlerine, STK'ların tam anlamıyla vakıf olmadıklarına dair şüphelerle de desteklenmektedir. Zira Jalali (2002), Pearce (2003) ve Thomas'ın (1995) da belirttiği üzere afet yönetimindeki nitelik artışı ve afetlerle mücadelede başarı sağlanması, tüm toplumsal paydaşların karar alma süreçlerine dâhil olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

Sonuç

Dünya tarihinde pek çok toplumun karşı karşıya kaldığı afetler, bölgesel ve ulusal olduğu kadar uluslararası ölçekte dahi etki yaratabilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla afetlerle mücadele etme ve afet riskini azaltmak için afet yönetiminin itinalı, kapsamlı, nitelikli, olabildiğince objektif ve soğukkanlı yürütülmesi son derece önem taşımaktadır. Zira afet ve doğal olarak afet yönetimi, çok sayıda değişkeni içeren ve üzerinde titizlikle durulması gereken olgulardır. Afet ve afet yönetiminin mevzubahis çok değişkenli yapısı, farklı bakış açıları ve uzmanlık alanlarının katılımını son derece önemli hâle getirmektedir. Karar alıcı organ olan devletin, esasen demokrasinin ve eşitlik ilkesinin de bir gereği olarak toplumun tüm parçalarını afet yönetimiyle bütünleştirmesi, afetlerle mücadelenin etkinliğini arttırmakta ve afet riskini azaltmaktadır (Sandoval & Voss, 2016: 108; Tierney, 2012: 344). Dolayısıyla afet yönetiminde başarı sağlayan toplumların bu başarılarının tesadüfi olmadığı söylenebilir. Bu anlamda toplumu temsil etme düsturuyla hareket eden STK'ların afet yönetimindeki rolleri de büyük bir öneme sahiptir. Bu ön kabulden yola çıkılarak çalışmada, afetlere eğilimli bir konumda bulunan Balıkesir ilindeki STK'ların bakış açısına göre STK'ların afet yönetimindeki rolleri değerlendirilmiştir.

Balıkesir'deki afet temalı STK'ların profilleri ve arka planları incelendiğinde değinilmesi gereken üç noktanın olduğu söylenebilir: Bunlardan ilki STK'ların kuruluş tarihleri, ikincisi STK üyelerinin cinsiyet oranı, üçüncüsü ise STK'ların AFAD akreditasyonu durumlarıdır. Öncelikle STK'ların kuruluş tarihleri irdelendiği zaman, nispeten yeni sayılabilecek pek çok derneğin varlığından söz edilebilir. 2000'li ve özellikle 2010'lu yıllarda Balıkesir'de hatırı sayılır miktarda afet temalı dernek açıldığı anlaşılmaktadır. STK sayısındaki bu artışın tek bir sebebi bulunmamakla birlikte en önemli sebeplerinden birinin, katılımcıların da sıklıkla dile getirdiği 1999 depremleri olduğu belirtilebilir. Akgüngör'ün (2010), 1999 depremleri için kullandığı milat vurgusu, Türkiye'nin pek çok yerinde olduğu gibi Balıkesir'de de geçerlidir. Afetlere bakış açısını değiştirerek hassasiyet ile farkındalığı arttıran bu süreçte, AKUT gibi başarı elde eden STK'ların da dolaylı etkisiyle beraber STK'ların sayısında artış meydana gelmiştir.

STK'ların cinsiyet oranları değerlendirildiğinde bir STK haricinde kalanlara bağlı üyelerin büyük bir çoğunluğunun erkek olması göze çarpmaktadır. Bu durum, STK'ların arama-kurtarma ve ilk yardım gibi özel alanlar için oluşturdukları ekipler için de geçerlidir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği on dokuz STK temsilcisinden sadece üçünün kadın oluşu, âdeta STK'lardaki cinsiyet oranının görüşmelere yansımaları teşkil etmektedir. Cinsiyet dağılımının bu kadar dengesiz ya da bir cinsiyetin diğerine karşı oransal üstünlüğünün böylesine fazla olması, STK'ların toplumsal temsil işlevini sekteye uğratmaktadır.

Bir başka dikkat çekici nokta ise az sayıda STK'nın AFAD akreditasyonuna sahip olmasıdır. AFAD akreditasyonu, STK'ların afet yönetimindeki rollerinin tespiti açısından önemli bir göstergedir. Bu perspektiften bakıldığında, STK'ların kayda değer bir kısmının yapısal ve işlevsel sıkıntılar taşıdığı söylenebilir. Özellikle genel merkezlerinin sahip olduğu AFAD akreditasyonundan yararlanan İHH ve Kızılay şubeleri haricinde kalanlar arasında AFAD akreditasyonuna başvurmayan ya da başvurma planları olmayanlar için bu durum fazlasıyla geçerlidir. Çünkü söz konusu STK'ların, esasen AFAD akreditasyonu almak için gereken kriterleri taşımadıklarını düşündüklerinden dolayı başvuru yapamadıkları söylenebilir. Afet faaliyetlerine hiç katılmayan veya katılımları nispeten az olan STK'ların aktif STK'lara kıyasla baskınlığı da AFAD akreditasyon sahipliği probleminin varlığını doğrulamaktadır. Bu noktada bazı katılımcıların da yaptığı *tabela dernekleri* vurgusu akla gelmektedir. Afet temalı gibi gözükseler de afetlerden ziyade sportif faaliyetlere odaklanan veya afet faaliyetleri konusunda yetersiz STK'ların varlıkları sadece kâğıt üzerinde kalmakta ve afet yönetimindeki etkileri son derece kısıtlı olmaktadır.

Katılımcılar genellikle, STK'ların Balıkesir'deki afet yönetimindeki konumlarının ikame edilmesi epey zor olduğu fikrindedirler ve ilgili literatürle paralel bir bakış açısına sahiptirler. Zira sivil toplumun afet yönetimindeki kritik pozisyonu ve vazgeçilmezliği, literatürde oldukça sık değinilen bir noktadır (Benson vd., 2001; Coles & Buckle, 2004; Çakı, 2020; Kapucu & Garayev, 2011; Özerdem & Jacoby, 2006; Pearce, 2003; Pelling, 2003; Shaw, 2003; Smith & Dowell, 2000; Thomas, 1995). Her ne kadar devletlerin kaynakları ve imkânları görece fazla olsa da büyük çaplı afetler gibi olağanüstü durumlarda, sosyal sermaye ve sivil toplumun harmanlandığı en önemli organlardan birini teşkil eden STK'ların önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle uzman ve nitelikli personele sahip olan STK'lar, kamu kurumlarının yükünü azaltıp destek ve pratiklik sağlamaktadırlar. Bu noktada tüm katılımcılar da aynı şekilde düşünmekte ve STK'ların devlet için önemli bir yardımcı unsur olduğu konusunda fikir birliğine varmaktadırlar.

Balıkesir'deki STK'ların afet yönetimi rolleri için katılımcılar tarafından en sık yapılan iki vurgu, halka afet farkındalığının aşılması ve afetlerden sonra oluşan toplumsal yaraların sarılmasıdır. Afet farkındalığının ve bilincinin halka tam anlamıyla verilmesinde STK'ların

rollerinin çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Afet farkındalığının topluma aşılmasında sadece stant açmak ve broşür dağıtmak yeterli olmayıp nitelikli afet eğitimlerinin verilmesi de önemlidir. Katılımcılar, toplumsal gruplar açısından afet eğitimlerinde çocukları fazlasıyla ön plana çıkarmıştır. Balıkesir haricinde yakın çevrede yer alan illerde yaşayan çocuklara afet eğitimi veren STK'ların varlığı da göz önüne alındığında, Balıkesir'deki afet temalı birçok STK'nın afet farkındalığının gelecek nesillere katlanarak taşınması hedefiyle imkânları ölçüsünde çaba sarf ettikleri söylenebilir.

Afetlerden sonra STK'ların toplumsal yaraları sarma işlevi, katılımcılarca sık vurgulanan bir başka husustur. Bir STK temsilcisinin ifadesiyle bu işlevi en çarpıcı bir şekilde yansıtan kavram alyuvardır. Büyük çaplı afetlerden sonra STK'lar, arama-kurtarma ve ilk yardım çalışmalarının dışında afetzedelere gıda, barınma ve kıyafet tedariki gibi kritik noktalarda yardımcı olabilmektedirler. Tüm bunlara ek olarak STK'lar, afetzedelerin yaşadıkları travmaları azaltmaya yönelik psikolojik destek süreçlerine de katkı sağlamaktadırlar. Katılımcıların STK'lara dair sıklıkla vurguladıkları analitik düşünme ve pratiklik potansiyeli de söz konusu katkıları arttıran niteliklerdir. Bu nitelikler, bazı katılımcıların vurguladığı bir husus olan STK'ların buldukları mekâna dair bilgilerinin varlığıyla birleştiğinde, özellikle afet öncesi için fazlasıyla önemli bir hâle gelmektedir. Nitekim Kelman vd. (2012: 14), yerel toplulukların ve onların önemli temsilcilerinden olan STK'ların mekânsal bilgileri ne kadar olursa afet riskinin azaltılması için o kadar büyük bir eşiğin atlanacağını savunmuşlardır.

Kelman ve diğerlerinin (2012: 14), yerel toplulukları temsil eden STK'lar ve bu birleşimin mekânsal bilgi yoğunluğunun afet riskini azaltacağına dair görüşleri, Balıkesir özelinde düşünüldüğünde birtakım problemler içermektedir. Bunun nedeni ise tezin temelini oluşturan STK'ların yerel toplulukları temsili ifadesindeki eksikliklerdir. Balıkesir'deki afet temalı STK'ların yerel halkla ilişkilerinin ideal olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca STK'ların, toplumsal fayda ilkesini tam anlamıyla benimsemedikleri de görülmektedir. Oysaki temellerini toplumun oluşturmasından dolayı STK'ların nihai hedefi toplumun çıkarlarını ve toplumsal varlığı her anlamda korumak olmalıdır. Dolayısıyla bu noktadaki eksikliğin, STK'ların Balıkesir'deki afet riskinin azaltılmasına katkı sağlamadaki rollerine zarar verdiği savunulabilir.

Balıkesir'deki STK'ların dezavantajlı topluluklara yönelik faaliyetlerindeki gözle görülür eksiklik, sivil toplum temsili açısından başka bir dikkat çekici noktadır. Afet süreçlerinde dezavantajlı toplulukların (*özellikle engelliler, yaşlılar ve çocukların*) durumları fazlasıyla önemli hâle gelmektedir. Bu nedenle, dezavantajlı topluluklara afet farkındalığı aşılmasının yanı sıra afet sonrası müdahale ve rehabilitasyon aşamalarında ilgili topluluklara yapılan her türlü yardımın kapsamlı biçimde planlanması gereklidir. Japon STK'ların, özellikle afet sonrası müdahale ve iyileştirme safhalarında tüm dezavantajlı topluluklara sistematik olarak destek sağlamaları bu açıdan altı çizilmesi gereken bir örnektir (Park & Yoon, 2022: 11). Fakat yapılan görüşmeler göstermektedir ki STK'ların dezavantajlı topluluklara bakışları son derece problemlidir. STK'ların, sadece çocuklara afet bilinci kazandırılması yönlerinin kuvvetli olduğu görülmektedir.

Görüşme yapılan STK'ların, afet temalı uluslararası STK'lar ve afet yönetimi dâhilindeki diğer tüm uluslararası paydaşlarla ilişkilerinin son derece zayıf olduğu anlaşılmaktadır. Hatta ulusal STK'larla dahi sağlıklı ilişki kuramayanların varlığından söz edilebilir. Bu durum, STK'lardaki "*kronik bir iletişim eksikliği sorunu*" ortaya koymaktadır. Oysaki afet yönetiminde başarılı olan ülkelerde faaliyet gösteren STK'ların kayda değer bir bölümü, küresel sivil toplumla bütünleşmiş durumdadır. Nitekim STK'ların uluslararası

yönlerinin güçlü olması, yeni afet yönetimi modellerinin, anlayışlarının ve tekniklerinin de doğrudan öğrenilmesini mümkün kılmaktadır. Ayrıca STK'lar arasındaki iletişim eksikliği, Türkiye'de VOAD gibi bir birliğin kurulamamasındaki sebeplerden birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla STK'ların afet yönetimindeki rollerindeki problemlerin dış faktörler kadar kendi bünyelerindeki kusurlardan da kaynaklandığını belirtmek olasıdır.

Bangladeş, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke niteliği taşısa da afet yönetimi açısından görece gelişmiş bir düzeydedir (Abdus Sabur, 2012; Salehin vd., 2020). Ülkedeki afet yönetiminin ileri düzeyi, devlet-sivil toplum arasındaki ilişkinin gücünden de kaynaklanmaktadır. 1970'li yıllardan beri ülkede benimsenen afet yönetimi modellerinde, STK'lara verilen paye fazla olmuştur. Daha önce de belirttiği gibi Bangladeş afet yönetimi için oluşturulan stratejilerde, toplumun her katmanını temsil eden STK'ları da bünyesinde barındıran NDMAC'ın katkısı çok fazladır (Abdus Sabur, 2012: 41). Türkiye'de ise bu nitelikte bir yapılanma bulunmamaktadır. STK'ların ortak bir çatı altında toplandığı böyle bir yapılanma yokluğunun sebebi olarak, sadece devlet-sivil toplum ilişkilerindeki sıkıntıları veya sivil toplumu arka planda gören merkezî devlet anlayışını göstermek pek olası değildir. STK'ların aralarındaki ilişkiler, ekip ruhları ve afet yönetimine katkıları gibi birçok değişken de önem arz etmektedir. Bangladeş'te faaliyet yürüten her STK, doğrudan veya dolaylı olarak afet yönetiminin bir parçasını oluşturmakta ve aralarında yoğun bağlantılar bulunmaktadır (Buckland, 1998; Salehin vd., 2020). Balıkesir örneğinde ise STK'lar arasında zayıf iletişimden, sorumluluk alma sıkıntılarında ve tabela derneklerinin varlığından bahsedilebilir. Söz konusu olumsuzluklar, nitelikli STK'ların afet yönetimine katkılarını arttırmak için bir araya gelme ihtimalinin azalmasına neden olmaktadır.

Japonya ve ABD gibi afet yönetimi konusunda söz sahibi olan ve gelişmiş ülkelerin yanı sıra Bangladeş'te de gözlemlenen büyük çaplı bir afetin yarattığı bütüncül zihinsel değişimin, 1999 depremlerinden sonra belli bir ölçekte Türkiye'de de görüldüğü söylenebilir. Fakat bu değişimin yeterliliği hâlen tartışmalıdır. Bu noktada son birkaç yıldır yaşanan afetlerdeki problemler önemli göstergelerdir. Ayrıca katılımcıların görüşlerinin de afet yönetimindeki yetersizliklere işaret ettiği belirtilebilir. Özellikle STK'ların afet yönetimindeki konumları ve devlet-STK ilişkileri birtakım eksiklikler barındırmaktadır. Söz gelişi, TAMP'a göre STK'lar afet yönetiminin en önemli paydaşlarından ve destek unsurlarından biri olmasına rağmen bazı katılımcılar afet yönetimiyle alakalı alınan kararlarda kendilerine bir söz hakkı tanınmadığını ve kamu kurumlarıyla ilişkilerinin sağlıklı olmadığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla TAMP'ın uygulanması, en azından katılımcıların bir kısmının bakış açısı dikkate alındığında problemlidir.

Japonya ve ABD, STK'ların afet yönetimindeki konumları ve inisiyatif almaları açısından da öne çıkan ülkelerdir. Örneğin ABD'deki VOAD, afet yönetiminin yerel boyutunda kamu kurumlarının en önemli ortaklarından biridir. VOAD'ın afet sonrası faaliyetlerde sorumluluk alabilme özgürlüğünü elinde bulundurması, faaliyetlerin başarı oranının artmasına katkı sağlamaktadır (Jung & Ha, 2021: 1-7). Ancak, katılımcılar çoğunlukla AFAD'ın hiyerarşik üstünlüğünü ve sorumluluk alma şanslarının olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durumun, önceki bölümlerde sözü edilen Türkiye'deki "devlet baba" anlayışının uzun zamandır süregelen varlığıyla bağlantılı olduğu ifade edilebilir. Fakat tek etken bu anlayış değildir. Katılımcıların önemli bir kısmı, öz eleştiri yaparak STK'ların başlarında bir lider bulunmadan düzen sağlayamayacaklarını da vurgulamıştır. Bu anlamda İzmir Depremi örneği ön plana çıkarılmıştır. Dolayısıyla söz konusu görüşe sahip olanlar, bir bakıma devletin koordine ettiği düzenin dışına çıkılmasının birtakım sıkıntılara yol açtığını savunmaktadır. Sonuç olarak, TAMP'ın uygulamasındaki problemlerle STK'ların bahsedilen iç ve dış engeller

bir arada değerlendirildiğinde, Balıkesir’de afet yönetişiminin çok da sağlıklı olmadığı yorumu yapılabilir.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri Türkiye’de afet yönetimindeki sıkıntıları yansıtırsa dahi, STK’ların rollerinin ne denli önemli olduğunu da ortaya koymuştur. Ulusal ve uluslararası pek çok STK, afet sonrası arama-kurtarma, insani yardım, barınma, psikolojik destek gibi katkılarda bulunmuştur ve bu katkılar hâlen devam etmektedir. Balıkesir’de yer alan 911 Arama ve Kurtarma Derneği, Dursunbey Arama ve Kurtarma Derneği ile GÖNDAK, arama-kurtarma çalışmalarına katılıp birçok insanın enkaz altından canlı olarak çıkarılmasını sağlamıştır. Söz konusu STK’ların arama-kurtarma dışında ortak bir yönleri daha bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerde, diğer bazı STK temsilcileri tarafından bu üç STK olumlu örnek şeklinde gösterilmiştir. Ayrıca ellerindeki imkânlar, yaptıkları afet faaliyetleri, afet yönetimine bakışları ve projeleri gibi unsurlar da göz önüne alındığında söz konusu STK’ların nitelik açısından ildeki diğer STK’lara göre bir adım öne çıktıkları söylenebilir. Dolayısıyla bu üç STK’nın, Türkiye’nin yüzleştiği belki de en büyük felaketten sonraki çalışmalarda yer alması pek de tesadüf değildir.

STK’ların varlıklarını sürdürebilmeleri ve afet yönetimine katkı sağlayabilmelerinin en önemli koşullarından biri ekonomidir. Görüşülen temsilciler, sıklıkla ekonomik zorluklara vurgu yapmışlardır. Özellikle afet faaliyetleri için gerekli malzemelerin pahalılığı ve dernek yerleri için kira, elektrik, su, internet gibi masraflara değinildiği görülmüştür. İHH ve Kızılay temsilcileri haricindeki katılımcıların büyük bir kısmı, halktan bağışların da az olduğunu ve tüm bu zorluklar sebebiyle afet faaliyetleri için gerekli masrafları kendilerinin karşıladığını belirtmişlerdir. Bu zorluklar, STK’ların devletten mali destek alma olanaklarının kısıtlılığıyla da bağlantılıdır. Zira STK’lara ayrılan ödeneklerin fazlalığı ve bununla paralel olarak ekonomik kaynakların artışı, STK’ların kapsamalarını ve kalitelerini de etkilemektedir. Böylece bölgesel, ulusal ve uluslararası STK’ların sayısı artmaktadır (Mercer, 2002: 6). Dolayısıyla AFAD akreditasyon durumu, üye nitelikleri, yapılan faaliyetler gibi bazı kriterler göz önüne alınarak bir katsayı ve puanlama sistemi oluşturulması önerilebilir. Böylece, oluşturulan sıralamaya göre STK’lara yönelik ödenekler, hibeler, vergi indirimleri veya ayrıcalıkları belirlenebilecektir.

Değinildiği üzere, Balıkesir’deki STK’ların aralarındaki iletişim konusunda önemli problemler bulunmaktadır. Nispeten küçük diye nitelendirilebilecek ilçelerdeki bazı STK’ların dahi, aynı ilçede bulunan diğer STK’larla zayıf ilişkileri söz konusu olabilmektedir. Bu durumların önüne geçebilmek, afet yönetimindeki gelişmelere açık olabilmek ve afet sonrası süreçlerde pratiklik sağlayabilmek için STK’ların bir arada bulunacakları yapılar inşa edilebilir. Aynı zamanda, ilgili ilçenin afet eğilimiyle afet temalı STK bulundurma durumuna göre o ilçeye bir AFAD şubesinin açılması ve şubenin bahsedilen STK kompleksleriyle aynı alanda yer alması, afet yönetimi açısından faydalı olacaktır.

Türkiye, afetlere karşı son derece hassas bir ülkedir. Afet yönetimi ve afetlerle mücadele de bu hassasiyetle paralel olarak değerlendirilmesi gereken konulardır. Afet yönetimi ve afetlerle mücadeleye hem dünyada hem de Türkiye’de katkı sağlayan STK’lar ise ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda STK’ların farklılaşan olanakları, afet yönetimine katkılarını etkileyebilmektedir. Türkiye’deki STK’ların imkân, potansiyel ve nitelik olarak farklılık göstermeleri de olağandır. Dolayısıyla kamu kurumlarının, STK’ların ve halkın bakış açısıyla Türkiye afet yönetimi sisteminde STK’ların rollerinin ve konumlarının nasıl olduğuna dair bir proje yapılması, afet yönetiminin niteliği hakkında ipuçları verecektir.

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma için gerekli etik kurul izni, Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonunun 15.11.2021 tarihinde gerçekleştirdiği 2021/05 sayılı toplantıda alınmıştır. Yazarlar çalışmaya ortak katkı sağlamış ve yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Abdus Sabur, A. (2012). Disaster management system in Bangladesh: An overview. *India Quarterly*, 68(1), 29-47.
- Acer, Y. & Okumuş, D. (2023, Mart 1). Türkiye'nin uluslararası yardım çağrısı ve karşılığı. <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/turkiyenin-uluslararası-yardım-çağrısı-ve-karsılığı>
- AFAD (2023a, Şubat 4). Türkiye Afet Müdahale Planı. <https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani>
- AFAD (2023b, Mart 14). AFAD akreditasyon sistemi. <https://akreditasyon.afad.gov.tr>
- Ahrens, J. & Rudolph, P. M. (2006). The importance of governance in risk reduction and disaster management. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14(4), 207-220.
- Akgüngör, Ç. (2010). Toplumbilim perspektifinden afeti düşünmek. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 3-22.
- Alexander, D. (2005). The meaning of disaster: A reply to Wolf Dombrowsky. R. W. Perry, E. L. Quarantelli (Ed.), *What Is A Disaster? New Answers to Old Questions* içinde (97-103. ss.), Xlibris Press.
- Ammann, W. J., Dannenmann, S., Vulliet, L. (2006). *RISK21 - Coping with risks due to Natural Hazards in the 21st century: Proceedings of the RISK21 workshop*. CRC Press.
- Anadolu Ajansı (2023, Şubat 9). Kahramanmaraş merkezli depremlerde enkaz altında kalanları kurtarma çalışmaları sürüyor. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kahramanmaras-merkezli-depremlerde-enkaz-altinda-kalanlari-kurtarma-calismalari-suruyor/2812374>
- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve tarihsel aşamalarıyla sivil toplum ve Türkiye gerçeği*. Bayrak Yayıncılık.
- Aydiner, T. & Özgür, H. (2014). Yönetişim ve doğal afetler: Türkiye'de doğal afet yönetişimi ne kadar ve hangi biçimde mümkün?. F. N. Genç (Ed.). *Kamu Yönetiminde Değişim Kayfor XII Bildiriler Kitabı* içinde (395-404. ss.), Aydın Menderes Üniversitesi.
- Balıkesir Birlik Gazetesi (2023, Şubat 7). GÖNDAK, Kahramanmaraş'a gidiyor. <https://balikesirbirlikgazetesi.com/mansetler/gondak-kahramanmaras-a-gidiyor-17535.html>
- Bankoff, G. & Hilhorst, D. (2009). The politics of risk in the Philippines: Comparing state and NGO perceptions of disaster management. *Disasters*, 33(4), 686-704.
- BBC. (2023, Şubat 16). Deprem sonrası uluslararası yardımlar ve iş birliği Türk diplomasisini nasıl etkileyecek? <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3gnn8epzg8o>
- Benson, C., Twigg, J., Myers, M. (2001). NGO initiatives in risk reduction: An overview. *Disasters*, 25(3), 199-215.
- Brand, L. A. (2001). Displacement for development? The impact of changing state - society relations. *World Development*, 29(6), 961-976.

- Buckland, J. (1998). From relief and development to assisted self-reliance: Nongovernmental organizations in Bangladesh. *Journal of Humanitarian Assistance*, (8), 236-248.
- Castells, M. (1996). *The rise of network society*. Blackwell.
- Chazan, N. (1992). Africa's democratic challenge. *World Policy Journal*, 9(2), 279-307.
- Coles, E. & Buckle, P. (2004). Developing community resilience as a foundation for effective disaster recovery. *The Australian Journal of Emergency Management*, 19(4), 6-15.
- Comfort, L. K. (2002). Managing intergovernmental responses to terrorism and other extreme events. *Publius: The Journal of Federalism*, 32(4), 29-50.
- Comfort, L. K. (2005). Risk, security, and disaster management. *Annual Review of Political Science*, (8), 335-356.
- Çakı, F. (2020). Afet yönetişiminde sivil toplum ve güven algıları. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 6(12), 1-45.
- Dollery, B., Kinoshita, Y., Yamazaki, K. (2020). Humanitarian co-production in local government: The case of natural disaster volunteering in Japan. *Local Government Studies*, 46(6), 959-978.
- Emergency Management Institute (2013). *Developing and managing volunteers*. Emmitsburg.
- Ergünay, O. (2009). Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma. M. Tunçer, B. Tercan, H. Kaya, N. Başkaya (Ed.), *Ulusal Deprem Sempozyumu Kitabı* içinde (1-11. ss.), Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- FEMA (2000). *Federal response plan*. Federal Emergency Management Agency.
- Gall, M., Cutter, S. L., Nguyen, K. (2014). *Governance in disaster risk management*. Integrated Research on Disaster Risk.
- Gemmill, B. & Bamidele-Izu, A. (2002). The role of NGOs and civil society in global environmental governance. D. C. Esty, M. H. Ivanova (Ed.), *Global environmental governance: Options and opportunities* içinde (77-100. ss.), Forestry and Environmental Studies Publications Series.
- GFNDR (1994, Nisan 2). *Global forum of NGOs for natural disaster reduction*. <http://www.jacindia.org/global.htm>
- Grandi, F., Lough, B., Bannister, T. (2018). *Global Trends in volunteering infrastructure a background paper for the 2018 state of the world's volunteerism report: the thread that binds*. United Nations Volunteers (UNV).
- Haddow, G. D., Bullock, J. A., Coppola, D. P. (2017). *Introduction to emergency management*. Cambridge.
- Hirata, K. (2002). *Civil society in Japan: The growing role of NGO's in Tokyo's aid and Development policy*. Springer.
- IDNDR (1994). *Yokohama strategy and plan of action for a safer world*. International Decade for Natural Disaster Reduction Secretariat.
- Jalali, R. (2002). Civil society and the State: Turkey after the Earthquake. *Disasters*, 26(2), 120-139.
- Japan's National Land Agency (1997). *Disaster countermeasures basic act*. JNLA.

- Jung, D. Y. & Ha, K. M. (2021). A comparison of the role of voluntary organizations in disaster management. *Sustainability*, 13(4), 1669.
- Kaldor, M. (2003). Civil society and accountability. *Journal of Human Development*, 4(1), 5-27.
- Kapucu, N. & Garayev, V. (2011). Collaborative decision-making in emergency and disaster management. *International Journal of Public Administration*, 34(6), 366-375.
- Kaya, İ. (2014). Nitel araştırma yöntemleri. Y. Arı, İ. Kaya (Ed.), *Coğrafya Araştırma Yöntemleri içinde* (267-301. ss.), Coğrafyacılar Derneği.
- Kelman, I., Mercer, J., Gaillard, J. C. (2012). Indigenous knowledge and disaster risk reduction. *Geography*, 97(1), 12-21.
- Lassa, J. A. (2018). *Roles of non-government organizations in disaster risk reduction*. Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science.
- Maskrey, A. (1989). *Disaster mitigation: A community based approach*. Oxfam.
- Mercer, C. (2002). NGOs, civil society and democratisation: A critical review of the literature. *Progress in Development Studies*, 2(1), 5-22.
- Odabaş, Z., Y. (2016, Mayıs 20). Depremin sosyolojik incelemesi: 2011 Van Depremi. <https://docplayer.biz.tr/48524032-Depreminsosyolojik-incelenmesi-2011-van-depremi.html>
- OECD-DAC (1994). *Guidelines for aid agencies on disaster mitigation*. Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Osa, Y. (2013). The growing role of NGOs in disaster relief and humanitarian assistance in East Asia. *A Growing Force: Civil Society's Role in Asian Regional Security*, (5), 66-89.
- Özerdem, A. & Jacoby, T. (2006). *Disaster management and civil society earthquake relief in Japan, Turkey and India*. I. B. Tauris & Co. Ltd.
- Park, E. S. & Yoon, D. K. (2022). The value of NGOs in disaster management and governance in South Korea and Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, (69), 1-15.
- Pearce, L. (2003). Disaster management and community planning, and public participation: How to achieve sustainable hazard mitigation. *Natural Hazards*, 28(2), 211-228.
- Pelling, M. & High, C. (2005). Understanding adaptation: What can social capital offer assessments of adaptive capacity? *Global Environmental Change*, (15), 308-319.
- Salamon, L., Anheier, H., List, R., Toepler, S., Sokolowski, S. W. (1999). *La sociedad civil global: las dimensiones del sector no lucrativo*. BBVA.
- Salehin, F., Hossain, M. N., Nayeem, A. R., Hassan, M. R. (2020). The role of the constitution in effective disaster management of Bangladesh. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 3(2), 57-69.
- Sandoval, V. & Voss, M. (2016). Disaster governance and vulnerability: The case of Chile. *Politics and Governance*, 4(4), 107-116.
- Sassen, S. (2002). Global cities and diasporic networks: Microsites in global civil society. M. Glasius, M. Kaldor, H. Anheier (Ed.), *Global civil society 2002 içinde* (217-238. ss.), Oxford University Press.
- Shaw, R. (2003). Role of non-government organizations in earthquake disaster management: An Asian Perspective. *Regional Development Dialogue*, 24(1), 117-129.

Smith, W. & Dowell, J. (2000). A case study of coordinative decisionmaking in disaster management. *Ergonomics*, 43(8), 1153-1166.

Taylor, P. J. (2004). The new geography of global civil society: NGOs in the world city network. *Globalizations*. 1(2), 265-277.

Thomas, C. Y. (1995). *Social development and the social summit: A look at Guyana, Jamaica and Trinidad and Tobago*. Institute of Development Studies.

Tierney, K. (2012). Disaster governance: Social, political, and economic dimensions. *Annual Review of Environment and Resources*, 37(37), 341-363.

Yavaş, H. (2005). Türkiye’de doğal afetlerin merkez-yerel ilişkiler açısından yönetim sorunları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 280-301.

Yıldırım, M. (2003). Sivil toplum ve devlet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 226-242.

EXTENDED ABSTRACT

This study examines how disaster-themed NGOs evaluate their roles in disaster management, focusing on Balıkesir province, which is a vulnerable area to disasters. Additionally, the positions of NGOs in disaster management are evaluated by comparing the understanding of disaster management in some countries with Türkiye and Balıkesir. Thus, the aim is to determine whether the functioning of disaster management in Balıkesir is effective.

The population of the research includes NGOs operating within the scope of the disaster management system within the boundaries of Balıkesir province, with activities in humanitarian aid, first aid, emergency situations, and search and rescue. To obtain accurate information about the NGOs in the population, an application was made to the Balıkesir Provincial Directorate of Civil Society Relations on February 14, 2022, and the names, areas of activity, and contact information of the NGOs were obtained from the relevant institution. In addition to the information of the 19 NGOs in the sample, the Human Rights and Freedoms Humanitarian Aid Foundation (İHH) Balıkesir and İHH Bandırma Branch, which are not included among these NGOs but are engaged in humanitarian aid activities, were added to the study, increasing the number of NGOs in the population to 21.

In this research, data were collected through semi-structured in-depth (open-ended) interviews to allow for detailed and multi-dimensional assessments related to the research topic. These interviews were conducted at the level of the president, vice president, salaried employees, and members, ranging from 50 minutes to 2 hours. The data obtained from the interviews were analyzed using the MAXQDA software.

When examining the profiles and backgrounds of the disaster-themed NGOs in Balıkesir, three points need to be addressed: first, the establishment dates of the NGOs; second, the gender ratio of the NGO members; and third, the accreditation status of the NGOs by AFAD (Disaster and Emergency Management Authority). Firstly, when analyzing the establishment dates of the NGOs, it can be noted that there are many associations that can be considered relatively new. It is understood that a considerable number of disaster-themed associations were established in Balıkesir in the 2000s and particularly in the 2010s. Although there is no single reason for this increase in the number of NGOs, one of the most important reasons, as frequently mentioned by the participants, is the 1999 earthquakes. The milestone reference used by Akgüngör (2010) for the 1999 earthquakes is also valid in Balıkesir, as in many other parts of Türkiye. During this process, which changed the perspective on disasters and increased sensitivity and awareness, there was an increase in the number of NGOs, partly influenced by successful NGOs like Search and Rescue Association (AKUT).

Another noteworthy point is the limited number of NGOs with AFAD accreditation. AFAD accreditation is an important indicator for determining the roles of NGOs in disaster management. From this perspective, it can be said that a significant portion of NGOs face structural and functional challenges. This situation particularly applies to those NGOs that have not applied for AFAD accreditation or do not have plans to apply, excluding those benefiting from AFAD accreditation through their headquarters, such as İHH and Kızılay (Red Crescent) branches. This is because these NGOs are believed to not meet the necessary criteria for AFAD accreditation and therefore do not apply. The dominance of inactive NGOs or those with relatively low participation in disaster activities compared to active NGOs also confirms the problem of AFAD accreditation ownership. This raises the issue of "paper associations" highlighted by some participants. These associations may appear to be disaster-themed but mainly focus on sports activities rather than disasters, or they lack sufficient capacity in disaster response. Their existence remains only on paper, and their impact on disaster management is extremely limited.

The two main emphases frequently highlighted by participants regarding the roles of NGOs in disaster management in Balıkesir are raising public awareness about disasters and addressing the social wounds that emerge after disasters. It is understood that the role of NGOs is crucial in providing comprehensive disaster awareness and consciousness to the public. Merely setting up stands and distributing brochures is not sufficient for instilling disaster awareness in the community; it is also important to provide high-quality disaster training. Participants have placed great importance on children's involvement in disaster education from a societal perspective. It is evident that some NGOs not only provide disaster education to children in Balıkesir but also to children residing in neighboring cities.